

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Ernst Hoffman Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg.—Erich Frank Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg.—Guido Calogero Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας.—Ραφ. Δήμου, Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Harvard τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμερικῆς.—Κ. Τριανταφυλλόπουλος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν.—August Faust Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.—Μιχ. Τσαμαδός.—Χ. Τζωρτζόπουλος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.—Franz Boehm ὕφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg.—Παν. Κανελλόπουλος.—Κωνσταντῖνος Τσάτσος Καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.—Ἰωάν. Θεοδωρακόπουλος Καθηγ. Πανεπιστημίου Θεσ)νίκης.—Θεμ. Τσάτσος ὕφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ
ΨΑΡΡΩΝ 41

1937

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΗΘΙΚΟ-ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Υ Π Ο

JOS. GOTTF. GREINER

Εἰς τὴν προηγουμένην διάλεξίν μου¹⁾ εἶχα ἤδη ὑποδείξει ὅτι ἡ λαϊκὴ ἰδέα εἶχε γίνῃ ἡ κυριαρχοῦσα εἰς τὴν νέαν Γερμανίαν κεντρικὴ ἰδέα χωρὶς τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κατανοηθῇ ἡ ἀρξαμένη τὴν σήμερον μεταστροφὴ εἰς τὰ θεμελιώδη ἠθικο - παιδαγωγικὰ προβλήματα. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον θὰ εἶνε ἀναγκαῖον, πρὶν ἐπιληφθῶμεν τῆς ἐξετάσεως τῶν τελευταίων τούτων, νὰ ἐρευνήσωμεν προσεκτικώτερον αὐτὴν ταύτην τὴν λαϊκὴν ἰδέαν, ἰδέαν ποὺ τόσον πολὺ ἀκόμη παρεξηγεῖται, καὶ νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἐξέχουσάν της σπουδαιότητα τόσον διὰ τὸ παρὸν ὅσον καὶ διὰ τὸ μέλλον τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους. Οἱ ξένοι ποὺ ηὐτύχησαν ἴσως νὰ ἔχουν ὡς πατρίδα κράτη λαϊκῶς καὶ ἔθνικῶς ἀπὸ πολλοῦ μονιμοποιημένα καὶ στερεωμένα ἀποροῦν πολλάκις μὲ τὴν μανίαν καὶ τὸ πάθος μὲ τὰ ὁποῖα ἐργάζονται σήμερον εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ τὴν παρακολούθησιν καὶ τὴν διάδοσιν τῆς λαϊκῆς ἰδέας. Τὸ τοιοῦτον θὰ τὸ ἐννοήσωμεν μόνον ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὴν ἰδιαιτέραν θέσιν τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἰδιάζουσαν ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας της. Τὸ γεγονὸς τῆς «γενέσεως εἰς λαὸν» τὸ ὁποῖον φθάνει ἕως εἰς τὰ βάθη τῆς ὀργανικῆς ἀναπτύξεως, πραγματοποιεῖται διαφοροτρόπως ἀναλόγως τῶν διαφορῶν λαῶν. Εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ Γερμανία εἶνε ἡ χώρα ἐκείνη τῆς Εὐρώπης ἡ ὁποία εὐρέθῃ ἠναγκασμένη νὰ ἀγωνισθῇ τόσον πεισματωδῶς καὶ μὲ τόσην ἐγκαρτέρησιν διὰ νὰ γίνῃ πράγματι λαός, ἐξ οὗ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι πρὸθενὰ ἄλλοῦ ἢ λαχτάρα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τού-

---

1) Ἴδε Ἀρχ. Φιλοσ. ἔτος Ζ'. τεύχος 4ον σελ. 431.

του δὲν ἔλαβε τόσον δραματικὰς διαστάσεις, οὔτε καὶ τὸ στάδιον τῆς ἀρχῆς τῆς πραγματοποιήσεώς της δὲν τὸ ἔζησαν ἄλλοῦ μὲ τόσῃν ῥιζικότητα ὅσῃν ἐδῶ. Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας αἱ γερμανικαὶ φυλαὶ ἐτηρήθησαν εἰς κατάστασιν ἀποξενώσεως ὑπὸ μιᾶς πολιτικῆς ἐμπνεομένης ὑπὸ μόνων τῶν ποικιλομορφῶν δυναστικῶν συμφερόντων. Τὸ ἔργον τοῦτο τὸ συνεπλήρωσε ἡ καταστρεπτικὴ ἔρις, ποὺ καὶ σήμερον ἀκόμη δὲν ἔχει σταματήσει, τῶν διαφόρων θρησκευμάτων καὶ κατώρθωσε νὰ ἀνεγείρῃ ἰδίᾳς φύσεως ἐμπόδια μεταξὺ τῶν καθ' ἕκαστον στοιχείων τοῦ λαοῦ. Καὶ οὕτω βλέπομεν ὅτι ὁ γερμανὸς εἶχεν ἤδη ἀποκτήσει καθωρισμένην φύσιν ἀπὸ ἀπόψεως δυναστικῆς, θρησκευτικῆς καὶ ἀτομικῆς πρὶν ἀκόμη τοῦ δοθῆ ἡ δυνατότης νὰ γίνῃ γερμανὸς καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ιδιότητά του ταύτην κατὰ τρόπον ὑπερ-δυναστικόν, ὑπερ-θρησκευτικόν καὶ ὑπερ-ἀτομικόν. Οὕτω ἐξηγεῖται καὶ τὸ ἕτερον γεγονός ὅτι μόλις σήμερον εἶνε εἰς θέσιν ἡ Γερμανία νὰ σκεφθῆ νὰ μορφώσῃ καὶ ἀναδείξῃ ἓνα Τύπον τοῦ γερμανοῦ ὅπως ἔχει οὗτος διαμορφωθῆ πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἢ τὴν Γαλλίαν.

Ὅρθόν εἶνε νὰ παρατηρήσωμεν ἀπὸ τοῦδε ὅτι ἡ διαμόρφωσις ἐνὸς τοιούτου γερμανικοῦ τύπου ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ οὐσιωδέστερα ἠθικο-παιδαγωγικά προβλήματα τῆς νεωτέρας Γερμανίας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ πρόβλημα πρὸς συνεπάγεται τὰς περισσοτέρας εὐθύνας. Βεβαίως ἀνέδειξαν οἱ γερμανοὶ μεγάλας καὶ δημιουργικὰς προσωπικότητας ἀπὸ ἀπόψεως καλλιέργειας (kultur), δὲν παρήγαγον ὅμως κανένα ἔθνικο-πολιτικῶς διαμορφωμένον τύπον. Εἰς κανένα ἄλλον πολιτισμὸν δὲν ἔλειψε ποτὲ τόσον πολὺ ἡ ἔθνικοπολιτικὴ θεμελίωσις ὅσον εἰς τὸν γερμανικόν, ὥστε νὰ καταστῆ δυνατὸν εἰς τὸν Nietzsche, τὸν μέγαν κριτικὸν τῶν γερμανῶν, νὰ ἀποτολμήσῃ νὰ διατυπώσῃ τὴν ἀρχὴν ὅτι μέχρι τοῦδε δὲν ὑπῆρξε καὶ ποτὲ γερμανικὴ καλλιέργεια (kultur). Καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν λέγει ἀκολούθως τὰ ἐξῆς: «Ἐναντίον τῆς ἀρχῆς μου ταύτης δὲν ἀποτελεῖ ἀντίρρηση τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπῆρξαν μεγάλοι Μοναχοὶ (ὁ Goethe ἐπὶ παραδείγματι)· διότι αὐτοὶ εἶχον ἕκαστος τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ καλλιέργειαν (kultur). Ἀκριβῶς γύρω ἀπὸ αὐτούς, οἷονεὶ γύρω ἀπὸ μεγάλους, σκυθρωπούς καὶ μεμονωμένως ῥιγμένους βράχους, ἔκειτο ὁλόκληρος ὁ ὑπόλοιπος γερμανισμὸς ὡς ἡ ἀντίθεσις αὐτῶν, δηλαδή ὡς ἓνα μαλακόν, τελ-

ματῶδες καὶ ἀσταθὲς ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κάθε βῆμα καὶ πᾶ-
 τημα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἔκαμεν «ἐντύπωσιν» καὶ ἐδημιούργει «μορφάς»: ἡ γερμανικὴ μόρφωσις ἦτο καὶ τι χωρὶς χαρακτῆρα, ἓνα εἶδος ἀπε-
 ριορίστου ὑποχωρητικότητος».

Καθὸ ἡ χώρα τοῦ κέντρου τῆς Εὐρώπης, ἡ Γερμανία ἦτο ἀνε-
 καθεν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἀνοικτὴ εἰς τὰς ἐπιρροὰς ξένων πολιτισμῶν
 πρᾶγμα πού ἀπετέλει συγχρόνως μεγάλον κίνδυνον καὶ πρόκλησιν·
 καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἀπέληγον πάντοτε πρὸς ὄφελος μόνον ἐξεχουσῶν
 καὶ δημιουργικῶν προσωπικοτήτων πού ἦσαν εἰς θέσιν μὲ τεραστίαν
 κοιωνικὴν δύναμιν νὰ μετασχηματίσουν κατ' ἴδιον τρόπον καὶ νὰ
 ἀφομοιώσουν τὰ ἔξωθεν ληφθέντα. Ἡ μεγάλη ὅμως μᾶζα τοῦ λαοῦ
 ἔμενεν ὀπίσω, ἀμφιταλαντευομένη καὶ ἀναποφάσιστος, μεταξὺ τῶν
 ἐπερχομένων ξένων πρὸς αὐτὴν κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὴν παιδείαν κόσμων,
 εἰς παραδόξως ἀτιλῆ κατάστασιν, χωρὶς ἰδίαν εἰς αὐτὴν καθωρισμένην
 κατεύθυνσιν, πού μόνη θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ὀδηγήσῃ τὸν λαὸν αὐτὸν
 ἔξω ἀπὸ τὴν ἀκαταστασίαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀβεβαιότητα. Ὅλοι οἱ με-
 γάλιοι γερμανοὶ ἔβλεπαν τὴν κατάστασιν αὐτὴν τοῦ λαοῦ τῶν καὶ ἔλυ-
 ποῦντο δι' αὐτήν. Ἐπέρασεν ὅμως πολὺς καιρὸς πρὶν νὰ πραγματο-
 ποιηθῶν αἱ πρὸς ὑποθέσεις πού θὰ ἐπέτρεπον εἰς τὸν γερμανικὸν λαὸν νὰ
 τεθῆ εἰς κίνησιν μὲ κατεύθυνσιν τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ σήμερον ἀκόμη
 εὐρισκόμεθα ἐντελῶς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως αὐτῆς· διὰ τοῦτο μᾶς
 εἶνε ἔτι μᾶλλον ἐπιβεβλημένον νὰ στρέψωμεν ἄλλην μίαν φορὰν τὰ βλέμ-
 ματά μας εἰς τὸ παρελθὸν καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὸ πνεῦμα ἐκείνων
 τῶν γερμανῶν οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη ἀναγνωρίσει σαφέστατα τὸ λαϊκὸν
 πρόβλημα χωρὶς ὅμως καὶ νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ πραγματοποιήσουν
 τὴν λύσιν του. Ἐκτάκτως διαφωτιστικὸς εἶνε ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον
 ἐξεφράσθη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁ Jean Paul: «Λαοὶ τοῦ ἄκρου
 βορρᾶ, ὅπως εἶνε οἱ Σοιηδοὶ ἢ ἄλλοι ὅπωςδήποτε ἐντελῶς ἀποχω-
 ρισμένοι, ἀναπαύονται αἰῶνας ὀλοκλήρους ἐπὶ τῆς λεοντῆς καὶ ὅμως
 τοὺς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐγείρονται πάλιν ὡς λέοντες. Ἡ θερμότερα
 ὅμως Γερμανία, τὴν ὁποία δὲν βοηθεῖ ἡ σκληρότης τῶν πάγων καὶ
 τὴν ὁποίαν ἀπὸ παντοῦ λύχουν θερμοὶ γλῶσσαι, ἔχει ἀνάγκην νὰ κι-
 νεῖται ἐναντίον παντὸς ξένου εἰς δὲν θέλει νὰ ἴδῃ ἀναλυομένους τοὺς
 παγῶνας τῆς εἰς τὴν ἐπαφὴν μὲ τὸν περιβάλλοντα αὐτὴν θερμὸν νό-

τον. Ἐξ μᾶς συγχωρηθῆ ἡ χρῆσις μιᾶς εἰκόνοσ: ἡ λίμνη τῆς Βιθσαϊλάσ, ἐθεράπευε μόνον ὅταν ἐταράσσετο· οἱ εὐαίσθητοι καρποὶ δὲν παγώνουν ἐπὶ τῶν κλάδων οἱ ὅποιοι κινουῦνται. Ὁ χρόνος μᾶς ἐκίνησε». Μὲ καταπληκτικὴν σαφήνειαν προβάλλει ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Jean Paul ὁλόκληρον τὸ πρόβλημα τῆς Γερμανίας: διαρκῶσ νὰ ἀναζητῆ τὴν ἰδίαν ἐαυτῆσ ἐσωτερικὴν φύσιν, καὶ πάντοτε νὰ διατρέχη τὸν κίνδυνον νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸν ξένον κόσμον· αὐτὸ εἶνε πράγματι τὸ πεπρωμένον τῆς Γερμανίας ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ὁποίου κανεὶσ μᾶσ δὲν εἶνε εἰσ θέσιν νὰ ἐκφύγῃ.

Καὶ ὅμως εἰσ τὴν ἐπαφὴν αὐτὴν μὲ τὸν ξένον κόσμον χρεωστοῦν οἱ γερμανοὶ τὰ μεγαλείτερά των δημιουργήματα. Διότι πῶσ θὰ ἦτο ποτὲ δυνατόν νὰ δημιουργηθῆ ὁ Καβαλλάρησ ἐκεῖνοσ τοῦ Bamberg μὲ τὸ «ἄχρονον ἐκεῖνο καὶ πρὸσ τὸ μακρυνὸν μέλλον ἐστραμμένον καὶ ἐμψυχωμένον βλέμμα του» ἂν δὲν εἶχεν αἰσθανθῆ ἐπάνω εἰσ τὸ σῶμα του τῆσ ζεσιῆσ γλώσσεσ τοῦ νότου;

Φαίνεται ὅτι ἡ γερμανικὴ φύσις εἶναι ἱκανὴ, εἰσ τὰσ ἀνωτάτασ αὐτῆσ δυνατότητασ νὰ πραγματοποιήσῃ μίαν συμπλήρωσιν τοῦ ἑαυτοῦ τῆσ μὲ τὰ ξένα στοιχεῖα τὰ ὅποια ὄχι μόνον δὲν ἐξαφανίζει, ἀλλὰ τοῦναντίον τὰ ἀνυψώνει ἀπὸ τὴν στενότητα μιᾶσ ἀποκλειστικῶσ γερμανικῆσ μορφῆσ εἰσ μίαν μορφὴν παγκοσμίου κύρουσ καὶ εὐρύτητοσ. Τὸ νὰ εὐρῆ τὸ ὀρθὸν μέτρον μεταξὺ μιᾶσ ὑπερβολικῶσ περιορισμένησ στενότητοσ καὶ μιᾶσ εὐκόλου παραδόσεωσ εἰσ τὸ ξένον, ἰδοὺ τί ἀποτελεῖ τὸ κλασικὸν πρόβλημα τὸ ὅποιον εἶνε εἰσ θέσιν καὶ νὰ καταπιέσῃ τὸν γερμανὸν ἄνθρωπον ἀλλὰ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ πτερά. Τὸ δύσκολον πρόβλημα ποὺ διαρκῶσ θέτει ἐνώπιόν μᾶσ τὸ πεπρωμένον μᾶσ εἶνε νὰ καταστήσωμεν γόνιμον τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ ἰδιαιτέροσ μᾶσ καὶ τοῦ ξένου κόσμου. Ὡσ ἐκ τούτου καὶ ὁ σφιγμόσ τῆσ Εὐρώπησ εἶνε ἴσωσ περισσότερον ἀπὸ ἄλλοῦ αἰσθητόσ εἰσ τὴν χώραν ταύτην τοῦ Μῆσου, ἀφοῦ ἐδῶ ἀκριβῶσ συναντῶνται μὲ ἐπηυξημένην ἔντασιν αἱ ἐπιρροαὶ τοῦ Βορρᾶ καὶ τοῦ Νότου, τῆσ Ἀνατολῆσ καὶ τῆσ Δύσεωσ. Ὁ Jean Paul λέγει ὅτι ὁ χρόνος μᾶσ ἐκίνησεν, ἀλλ' ἐξ ἴσου μᾶσ ἀναγκάζει καὶ ἡ ἐν τῷ χώρῳ θέσισ μᾶσ νὰ εἴμεθα εἰσ διαρκῆ ἀγῶνα μὲ τὰσ κοσμοθεωρητικὰσ ἀπόψεισ τοῦ περιβάλλοντόσ μᾶσ, καταγινόμενοι εἰσ τὸ νὰ εὐρῶμεν τὸν ἑαυτόν μᾶσ. Ἦτο ἀνάγκη νὰ διανύ-

σωμεν πρώτον ἓνα μακρὸν «δρόμον τοῦ πόνου» πού ὠδηγοῦσε διὰ μέσου πολλῶν σταθμῶν κινδύνου καὶ ἀμαθείας, πρὶν νὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ γίνῃ κατ' ἀρχὴν ἀπόπειρα νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐκ νέου αἱ πρωταρχικαὶ ἴδιαι τοῦ λαοῦ τούτου ἀξίαι, νὰ κληθῇ τὸ ἔθνος νὰ πραγματοποιήσῃ μίαν πραγματικὴν ἔνωσιν ὅλων τῶν μελῶν του καὶ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν διαρκῆ πίεσιν τῶν ξένων.

Ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄνωτέρω δὲν μᾶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἐνθυθυμηθοῦμε μὲ συγκίνησιν ἰδιαιτέρως ἑνὸς ἀνδρὸς ὁ ὁποῖος, περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος, εἰς μίαν μοιραίαν διὰ τὴν Γερμανίαν ἐποχὴν, εἶχεν ἤδη, μὲ σπανίαν διαύγειαν, συνείδησιν τῶν μειονεκτημάτων πού ἐπρόκειτο νὰ ἀποδειχθοῦν καταστρεπτικὰ δι' ἡμᾶς, καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε ζωηροτάτην παράστασιν τῆς ὁδοῦ πού ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ἔθνος, ἂν ἤθελε νὰ ἐπανεύρῃ ἑαυτό. Ἐννοοῦμεν τὸν Paul de Lagarde πού ὅλην του τὴν ζωὴν δὲν ἀπέκαμνε νὰ ὑψώνῃ φωνὴν παραινέσεως, φωνὴν ἣ ὁποία καὶ σήμερον ἀκόμη ἀξίζει νὰ ἀκουσθῇ διότι ὄχι σπανίως ὑψοῦται μέχρι καταπληκτικῆς πολιτικῆς προβλέψεως. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1878 γράφει οὗτος τὰ ἑξῆς, μεταξὺ ἄλλων, περὶ τοῦ φιλελευθερισμοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν : «Τὸ κυβερνητικὸν κόμμα εἰς τὴν σημερινὴν Γερμανίαν ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα πού ὑπηρεσιακῶς τὰ προσφωνοῦμε μὲ τὸν τίτλον : «εὐγενέστατε». Εἰς τὸ κόμμα δὲ τοῦτο ἐμβάλλουν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀποτελεῖ τὸν γερμανικὸν λαόν. Ἐδῶ εἶνε ἡ ῥίζα τῆς δυστυχίας μας. Ὁ λαός, μὲ τὸν ὁποῖον καὶ μόνον ἔπρεπε κατ' οὐσίαν νὰ ἔχη νὰ κάμῃ ἡ κυβέρνησις, καὶ ὁ ὁποῖος εὐτυχῶς δι' ἡμᾶς φθάνει πολλαχῶς ἀρκετὰ βαθειὰ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἐπισήμων τούτων «εὐγενεστάτων», δὲν λαμβάνεται καθ' ὅλου ὑπ' ὄψιν. Ὁ πραγματικὸς αὐτὸς λαὸς φέρει τὰ ἔχνη τῆς μακρᾶς καὶ ἐπὶ τόσους αἰῶνας διαρκούσης κακοτυχίας μας· εἶνε ὅμως τόσον πρόθυμος καὶ ἱκανὸς πού εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπιθυμήσῃ κανεὶς καλλίτερον λαόν ἀπ' αὐτόν. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν τὸν λαόν, ὡς εἰς τὸν κύριον παράγοντα, εἶνε ἠναγκασμένοι εἰς ὅλας τὰς δυσχερεῖς στιγμὰς νὰ καταφύγουν καὶ αἱ κυβερνήσεις. Ἀπαιτῶ νὰ εὔρη ἡ ἀλήθεια τὸ δίκαιόν της εἰς τὴν Γερμανίαν, δηλαδὴ νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ὁ λαὸς εἶνε μόνον ἐκεῖ ὅπου εἰς ἡμέρας κινδύου τὸν ἀναζητοῦν ὅλοι χωρὶς κανένα δισταγμὸν καὶ νὰ μὴ φαίνεται πλέον ὅτι τίθεται τὸ

κέντρον τῆς βαρύτητος ἐκεῖ ὅπου δὲν εὑρίσκεται αὐτὸ τὸ κέντρον καθόλου, δηλαδή εἰς τοὺς σήμερον λεγομένους πεπαιδευμένους· νὰ ἀναγνωρισθῆ ὅτι διὰ τῆς διαρκοῦς εὐρύνσεως τοῦ κύκλου τῆς ψευδοῦς αὐτῆς παιδείας εὐρύνεται ἀπλῶς ἢ δυστυχία τῆς πατρίδος καὶ δυσχεραίνεται ἢ ἰασίς της· νὰ ὁμολογηθῆ εἰλικρινῶς ὅτι πρὸς τὸ παρὸν δὲν ὑφίσταται εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ δυνατότης τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτοδιοικήσεως, ὅτι πρὸς τὸ παρὸν ὑπάρχει μόνον διοίκησις· ἀντὶ τούτων ὅμως νὰ καταβληθῆ σοβαρὰ προσπάθεια, διὰ τῆς παροχῆς πραγματικῆς παιδείας εἰς ὀλίγους ἐκλεγμένους ὄχι ἀναλόγως τῆς γεννήσεώς των ἀλλὰ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς αὐτῶν ἰκανότητος, νὰ διαμορφωθῆ μία τάξις ἢ ὁποία ὡς ἐντεταλμένη ἀπὸ τὸν λαὸν τοῦτον καὶ ὡς ἐργαζομένη διὰ τὸν λαὸν τοῦτον νὰ ἔχη κῦρος ἀκριβῶς λόγῳ τῆς αὐτοπροαιρέτου αὐτῆς ἐργασίας καὶ συμπληρουμένη ἐλευθέρως ἀπὸ τὸ βῆθος νὰ καταστῆ ἰκανὴ νὰ λάβῃ ἐκείνη εἰς τὰς χεῖρας της τὴν αὐτοδιοίκησιν. Ἀπαιτῶ νὰ τεθῆ τέρμα εἰς τὴν φλυαρίαν ἀνισχύρων κοινοβουλίων τὰ ὅποια δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὸν λαόν, ἀλλὰ ἐκλέγονται κατ' ἐπιταγὴν τῶν προφητῶν ξένων θεῶν· τοῦ φιλελευθερισμοῦ καὶ τοῦ οὐλτραμοντανισμοῦ.

«Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς λείπει εἶνε μία Κυβέρνησις ἢ ὁποία νὰ ἀποβλέπῃ ὄχι εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ ἓνα κυβερνητικὸν κόμμα ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ δημιουργήσῃ τάξιν ἰκανὴν πρὸς αὐτοδιοίκησιν, τουτέστι νὰ δημιουργήσῃ λαὸν ἔχοντα συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ του. Πρὸ παντὸς εἶνε αὐτὸς ὁ ἐπιδιωκτέος σκοπὸς καὶ δὲν βλέπω οὔτε τὴν ἐλαχίστην ἔνδειξιν ὅτι γίνεται τοιοῦτον τι. Ὁ σκοπὸς οὗτος εἶνε δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῆ μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι οἱ κυβερνῶντες θὰ ἐπίστευον ἀκραδιάντως εἰς τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν εὐεργετικὴν ἐνεργειαν ἠθικῶν δυνάμεων, τίποτε ὅμως δὲν εὑρίσκεται μακρότερον τῆς σημερινῆς κυβερνήσεως ἀπὸ μίαν τοιαύτην πίστιν!! Θέλομεν ἐλευθερίαν ὄχι ὅμως φιλελευθερισμόν· θέλομεν Γερμανίαν καὶ ὄχι ἑβραϊοκελτικὰ θεωρήματα περὶ Γερμανίας, εὐσέβειαν ὄχι ὅμως δογματικὴν· καὶ Πολιτείαν ἢ ὁποία θὰ εἶνε Κράτος μόνον καθ' ὃ μέτρον τὸ ἔθνος δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς κρατικὴν μορφήν!!

«Νόμους κατεσκευάσαμε μὲ τὸ παραπάνω· νόμους οἱ ὅποιοι μάλιστα ἔθιγον καὶ ἐχρωμάτιζον τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ ἐκύτταζαν μετὰ προσοχῆς

νά ἀποφύγουν ὅ,τι σοβαρὸν ἔχει ἡ ζωὴ καὶ ἰδίως τὸν ἄνθρωπον, ἢ τὸ πολὺ ἐπετύγχανον νά πλήξουν τοὺς καλλιτέρους φίλους τῆς γερμανικῆς ψυχῆς. Ἐνας μόνον νόμος εἶνε κοινὸς εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματα τοῦ θεοῦ· τίποτε εἰς τὸν κόσμον δὲν εἶνε δυνατὸν νά γίνῃ κἀτι ἄλλο παρὰ ἐκεῖνο πού πρέπει νά γίνῃ, παρὰ ἐκεῖνο πού ἔγκειται εἰς τὸν προορισμὸν του. Διὰ τοῦτο κυβερνᾶν σημαίνει τὸ νά θέτῃ κανεῖς ἐμποδῶν τὰ ἐμπόδια τὰ ὁποῖα παρακωλύουν τὸν προορισμὸν τοῦτον τῶν Ἐθνῶν καὶ τῶν ἀτόμων, τὸ νά δημιουργῇ καὶ νά διατηρῇ ἐκεῖνας τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας νά εἶνε εἰς θέσιν νά ἀναπτυχθῇ ἡ ζωὴ. Εὐσέβεια εἶνε, ὅπως διὰ τὸν καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον οὕτω καὶ διὰ ἕνα λαόν, ἡ συνείδησις ὅτι προοδεύει τόσον ὑπὸ τὴν θύελλαν καὶ τὸν ἄνεμον ὅσον ὑπὸ τὸν ἥλιον καὶ τὴν θαλαπωρήν, καὶ ὅτι δι' ὅλων τούτων ὠριμάζει εἰς τὴν τελειότητα, εἰς τὸν σκοπὸν καὶ τὸ τέμα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔθεσεν ὁ Θεὸς εἰς τὸ ἔθνος ὅπως καὶ εἰς τὸν καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον : ἡ εὐσέβεια εἶνε ἡ συνείδησις ὑψίστης ὑγείας».

«Ἡ Γερμανία εἶνε εἰς θέσιν ἐν μέσῳ δεκάτῳ ἐννάτῳ αἰῶνι καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα ὅλων . . . νά ζήσῃ μίαν περίοδον τῆς ζωῆς της τὴν ὁποίαν ἄλλα ἔθνη διανύουν ἐν ἀπολύτῳ οἰωπῇ κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν νεότητα : εἶνε εἰς θέσιν δηλαδὴ νά ἐκτελέσῃ ἡρωϊκὴν προᾶξιν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ χαρτονομίσματος καὶ τῆς γενικευμένης παιδείας. Ἡ ἀσθένειά μας ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά ἐκτελέσωμεν εἰς τὰ 1878 ὅ,τι ἔπρεπεν νά εἶχε γίνῃ εἰς τὰ 878. Τὸ πρόβλημα δὲν τίθεται βέβαια διὰ νά μὴ λυθῇ : πάντως τὸ πρῶτον βῆμα διὰ νά τὸ ὑπερνικήσωμεν θὰ εἶνε νά τὸ ἀναγνωρίσωμεν, αὐτὸ καὶ τὰς δυσκολίας του».

Ἄνεφερα αὐτολεξεί τοὺς λόγους τούτους τοῦ Lagarde, καθόσον νομίζω ὅτι εἰς ὅλην τὴν γερμανικὴν φιλολογίαν δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νά εἶνε τόσον κατάλληλον διὰ νά χρησιμεύσῃ ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ὅσον ἡ ἀνωτέρω κριτικὴ τοῦ Lagarde πού ἀσκεῖ οὗτος μὲ ἀξιοθαύμαστον βλέμμα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐπὶ τῶν συγχρόνων του. Εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν περίοδον τῆς Γερμανίας κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ δευθύνουσα τάξις τῶν «εὐγεστάτων», ὅπως παρατηρεῖ μὲ δεικτικὴν εἰρωνείαν ὁ Lagarde, ἐφέρετο πρὸς ἐπικίνδυνον ἀλλαζονείαν νομίζουσα ὅτι ἦτο δυνατὸν νά ἐπανορθώσῃ μὲ ἕνα

«ἐπιπόλαιον βερνίκωμα τῶν μαζῶν» μίαν ἀνυπόφορον κατάστασιν πού πολὺ γρήγορα ἐπρόκειτο νὰ ἐμφανισθῆ εἰς ὅλον τῆς τὸ γιγαντώδες μέγεθος, εἰς τὴν περίοδον ἐκείνην λέγομεν ἔβλεπεν ἤδη ὁ Lagarde καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ βάθος τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα τῶν ἡμερῶν μας καὶ εἶχεν ἤδη εἰοιμητὴν τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου ἐπὶ βάσεως λαϊκῆς. «Μόνον διὰ κοινῆς ἐργασίας» λέγει εἰς ἄλλο χωρίον «εἶνε δυνατὸν νὰ ἐνωθῆ ἡ Γερμανία, ὑπὸ τὴν μόνην προϋπόθεσιν ὅτι ἡ ἐργασία αὐτὴ θὰ ἀπασχολήσῃ ὁλόκληρον τὸ ἔθνος. Διότι μόνον ἡ τοιαύτη ἐργασία θὰ διεγείρῃ ὅλας τὰς δυνάμεις καὶ θὰ ἀποβάλλῃ ὅλα τὰ ξένα ὑλικά πού δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν φύσιν τῶν γερμανῶν ἀλλ' ἐπεκράτησαν ἐπ' αὐτῶν συνεπείᾳ πρωτοφανοῦς ἀτυχίας. Ἔργον τῶν γερμανῶν ἡγεμόνων ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας εἶνε νὰ προμηθεύσουν εἰς τοὺς γερμανοὺς τὴν ἐργασίαν αὐτὴν καὶ νὰ διατηρήσουν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν δυνατότητα νὰ ἐκτελέσουν οὗτοι τὴν ἐργασίαν ταύτην». Εἶνε ἀληθὲς ὅτι οἱ ἡγεμόνες δὲν ἐφάνησαν ὅτι ἦσαν εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἔργου τούτου, ἴσως καὶ ἡ ἐποχὴ νὰ μὴ ἦτο ἀκόμη ὥριμος πρὸς τοῦτο. Τὸ κῦμα τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ κατέκλυσε τὴν Γερμανίαν, τὸ χάσμα εἰς τὸ κοινωνικὸν συγκρότημα τοῦ λαοῦ ἐγένετο ὅλον ἐν καταστρεπτικότερον καὶ ἤγαγε τέλος πρὸς ἓνα πεισματώδη ἀγῶνα μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν, μεταξὺ ἀντικειμένων καὶ ὑποκειμένων τῆς ἐκμεταλλεύσεως, τὸν ὅποιον ἠκολούθησεν ἡ καταστρεπτικὴ ἐπίδρασις τοῦ μίσους μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Ἦτο συνεπῶς ἀπαραίτητος ἀνάγκη νὰ δοθῆ νέα ἔννοια εἰς τὴν ἐργασίαν πού ἐκινδύνευεν νὰ καταποντισθῆ τελείως εἰς τὴν ἀσύνητον πλειοψηφίαν τῆς ὤμῆς ἐπιδιώξεως τοῦ κέρδους, τῆς ἀποκτήσεως τοῦ χρήματος πάσῃ θυσίᾳ, καὶ νὰ προσδοθῆ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἐργασίαν, ἐν τῇ ὁλότῃ τῆς, σημασία ὑπερατομική, πράγμα πού θὰ ἐπιτυγχάνετο μόνον ἐὰν ἀνεφέρετο πλεόν αὕτη εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ ἔθνους, προσλαμβάνουσα οὕτω ἓνα κανονιστικὸν γνώμονα ὁ ὅποιος καθίστα αὐτὴν ὄχι μόνον οἰκονομικῶς ἀναγκαίαν ἀλλὰ καὶ συγχρόνως πολύτιμον ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως. Μὲ τὴν λαϊκὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἐφαρμοζομένην οὕτω ἐπὶ τῆς ἐργασίας ἐτίθεντο τόσον οἱ ἐργοδοταὶ ὅσον καὶ οἱ ἐργάται ὑπὸ μίαν ἀνωτέραν ἀξιολογικὴν δωσιδικίαν ἢ ὁποία περιεῖχεν ἐν ἑαυτῇ συγχρόνως καὶ τὴν δυνατότητα τοῦ συμβιβασμοῦ τῶν ἀντιθέσεων.

Ἡ λαϊκὴ ἰδέα δὲν ἦτο δυνατὸν φυσιολογικῶς νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν Γερμανίαν παρὰ μόνον ἀφοῦ κατ' ἀρχὴν θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ συγκρότησις λαοῦ ἔχοντος συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ του. Εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ διαδικασία αὕτη τῆς ὀλικῆς λαϊκοποιήσεως ὑπεβοηθήθη σημαντικώτατα ὑπὸ τῆς φοβερᾶς κοινῆς δυστυχίας καὶ τῆς πιέσεως τὴν ὁποίαν ὑφίστατο καὶ ὑφίσταται ἀπὸ ὅλας τὰς κατευθύνσεις ἡ Γερμανία ἀπὸ μέρους τοῦ ἐχθρικῶς πρὸς αὐτὴν διακειμένου ἐξωτερικοῦ. Ἡ πικρὰ πείρα ποὺ ἔλαβεν τοῦ δυσμενῶς πρὸς αὐτὴν διακειμένου περιβάλλοντος κόσμου ἤνωσε βιαίως τὸ ἔθνος καὶ προσέδωκεν εἰς αὐτὸ τέλος πάντων τὸν βαθμὸν ἐκείνον τῆς πυκνότητος καὶ ἐπιθετικότητος τοῦ ὁποίου εἶχεν στερηθῆ ἑπὶ τόσον πολὺν χρόνον. Κάθε λαϊκοποίησις εἶνε ὄχι μόνον ἓνα ὀργανικο—βιολογικὸν γεγονός ἀλλὰ καὶ εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν ἱστορικὸν τοιοῦτον, αἱ δὲ ἰδιαίτεροι ἐκάστοτε ἱστορικαὶ συνθήκαι εἶνε εἰς θέσιν τόσον νὰ παρεμποδίσουν ὅσον καὶ νὰ ὑποβοηθήσουν τὴν διαμόρφωσιν τῆς λαϊκῆς κοινωνίας.

Διὰ τῆς συγκρούσεως καὶ τῆς ἀντιδράσεως πρὸς ἓνα ξένον πρὸς αὐτοὺς πολιτισμόν, ὁποῖος ἦτο ὁ ῥωμαϊκός, προσέλαβον τὸ πρῶτον οἱ ἀρχαῖοι γερμανοὶ τὴν ἰδιάζουσαν εἰς αὐτοῦ; ἰδιοτυπίαν. Ἄνυπέρβλητος εἶνε ἡ χάρις τῶν ἱστορικῶν ἐκείνων ἐρευνῶν αἱ ὁποῖαι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐπιρροιῶν ἑνὸς ξένου κόσμου ἰδεῶν ἐπὶ ἰδιοτύπων λαῶν καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀντιδρῶν ἐπὶ τῶν πρώτων. Εἰς τὴν μελέτην του «ὁ Ἴππεὺς τοῦ Mōjebro» ἐκθέτει παραστατικώτατα ὁ Hans Naumann ποίαν μεταβολὴν ὑπέστη ὁ ἀνάγλυφος Ἴππεὺς τῶν ῥωμαίων ποὺ συνήθως συναντῶμεν ἐπὶ τῶν τάφων τῶν ῥωμαίων πολεμιστῶν, καὶ τὴν ὑπὸ τῶν γερμανῶν ἀναπαράστασιν αὐτοῦ. «Ὁ Ἴππος τοῦ ῥωμαίου ὁ ὁποῖος κατὰ παράδοσιν λαμβάνει στάσιν πηδήματος», οὕτω ἐκφράζεται ὁ Naumann, «λαμβάνει εἰς τοὺς γερμανοὺς στάσιν σταθεροῦ καὶ θαρραλέου βηματισμοῦ. Τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματος κυριαρχεῖται ἀπὸ ἀκατάσχετον καὶ πρὸς τὰ πρόσω ὠθοῦσαν δύναμιν». «Ὁ πατροπαράδοτος δοῦλος μὲ τὰ ὄπλα στὰ χέρια, ποὺ ἐφαίνετο πάντοτε εἰς τὸ βάθος τῶν ῥωμαϊκῶν ἀναγλύφων δὲν παρουσιάζεται ποτὲ εἰς τὰ ἀνάγλυφα τῶν γερμανῶν· τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸν ἐξ ἴσου πατροπαράδοτον ἠττημένον ποὺ εἶνε ἐξηπλωμένος ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ἀνα-

πηδόντος ἵππου, ἔτοιμος νὰ δεχθῆ τὸ θανάσιμον πλήγμα». «Ἡ ῥωμαϊκὴ εἰκὼν δὲν ἀνήκει πλέον εἰς τὴν ζῶσαν τέχνην, εἶνε μηχανικὴ τέχνη, ἔτοιμη, τελειωμένη, ἀπολιθωμένη. Ἡ γερμανικὴ παράστασις εἶνε μία ἀρχή, ἓνα πρόπλασμα. Ἡ τελευταία ῥωμαϊκὴ ἐποχὴ συνέπεσε πρὸς τὴν πρώτην γερμανικὴν. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ μηχανοποιήτου ὑπεισηλθε πάλιν τὸ δημιουργικὸν πνεῦμα κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ θέματος τοῦ πηδήματος ἐν τῷ χώρῳ».

Ἐπὶ τοιούτου εἴδους παραδειγμάτων ἀναγνωρίζομεν μὲ οἶονεὶ χειροπιαστὴν ζωηρότητα πῶς μόνον διὰ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὸ ξένον ἀναπηδᾷ ἡ ἰδίᾳ ἡμῶν δημιουργικὴ ἐργασία ἡ ὁποία δὲν μιμεῖται μηχανικῶς τὸ ξένον ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ αὐτὸ μόνον ὡς ὄρμητήριον διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ἰδίαν ἐαυτῆς δημιουργικότητα. Ἡ ἐπαφὴ καὶ ἡ προστριβὴ ἀναμεταξύ των τῶν λαῶν καὶ τῶν ἰδεῶν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποβῆ ἐξ ἴσου καταστρεπτικὴ ὅσον ἀφ' ἑτέρου καὶ γόνιμος. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶνε γεγονὸς ἐπιβεβαιούμενον χιλιάκις ὑπὸ τῆς ἱστορίας ὅτι οἱ ἰδιότυποι λαοὶ ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των ἓνα ἰδιάζοντα εἰς αὐτοὺς δημιουργικὸν τρόπον ἀντιδράσεως ἐπὶ τοῦ ὁποίου μᾶς εἶνε δυνατὸν νὰ μελετήσωμεν τὸν χαρακτῆρα των, εἰς τὰ βάθη τοῦ ὁποίου μᾶς εἶνε κατὰ τὰ λοιπὰ ἀδύνατον νὰ διεισδύσωμεν. Οἱ λαοὶ ὅπως καὶ τὰ ἄτομα ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὴν φυσιογνωμίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα των, εἶνε φυσικαὶ ἀποκαλύψεις κάποιου ὑπερφυσικοῦ καὶ ἐκδηλώνουν τὴν φύσιν τῆς Θεότητος κατὰ τρόπον ἰδιαίτερον εἰς αὐτοὺς μὴ ἐπιδεκτικὸν περαιτέρω ἀναλύσεως. Προηγουμένως εἶπομεν ὅτι ἐκάστη λαϊκοποίησις ἐξαρτᾶται ἐκ βιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν συνθηκῶν ἤδη εἶνε ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν καὶ τρίτον τινὰ ὄρον καθόσον κάθε μία λαϊκοποίησις ἔχει καὶ ἓνα ἀ—λογικόν, ἓνα μεταφυσικὸν λόγον ὑπάρξεως ὃ ὁποῖος ὡς τοιοῦτος μένει πάντοτε κρυμμένος ἀπὸ ἡμᾶς. Τὸ ὅτι ὁ τρόπος τοῦ εἶναι καὶ τῆς ἀντιδράσεως τῶν ἐλλήνων ἦτο διάφορος τοῦ τῶν ῥωμαίων καὶ ὁ τῶν τελευταίων εἶνε διάφορος τοῦ τῶν γερμανῶν, τὸ ὅτι οἱ μὲν προσέλαβον τὴν μίαν μορφήν ἐνῶ οἱ δὲ προσέλαβον τὴν ἄλλην εἶνε πράγματα ἀνεπίδεκτα ἐξηγήσεως καὶ μᾶς ὀδηγοῦν, ὅσάκις παρατηροῦμεν τοὺς λαοὺς, ὅλον ἐν βαθύτερον εἰς τὸ μυστήριον τῆς πρωταρχικῆς αὐτῶν φύσεως. Βεβαίως ὅλοι μᾶς εἴμεθα αἰχμάλωτοι τοῦ αἰνιγματώδους λόγου ἐκ τοῦ ὁποίου προήλθομεν,

μᾶς εἶνε ὅμως δυνατὸν νὰ ἔλθωμεν εἰς ἔπαφὴν μεταξύ μας, ὅπως δὲ ὑπάρχουν συγγένειαι ἐκλεκτικαὶ μεταξύ τῶν ἀτόμων καθ' ὅμοιον τρόπον ὑπάρχουν καὶ μεταξύ τῶν λαῶν αἱ δυνατότητες μιᾶς τοιαύτης ἐκλεκτικῆς συγγενείας, δυνατότητες ποὺ εἶνε δυνατὸν νὰ σημαίνουν ὄχι ἀντίθεσιν ἀλλ' ὁλοκλήρως τῆς φύσεώς μας, καὶ εἶνε εἰς θέσιν νὰ δημιουργήσουν ἀνωτέρας ἐνότητας. Εἶνε ἀληθές ὅτι διὰ τὴν σημερινὴν Εὐρώπην ἡ ὁδὸς αὐτὴ εἶνε ἀπείρως κοπιώδης—ὄχι κυρίως διότι αἱ μεταξύ τῶν λαῶν ἀντιθέσεις εἶνε ἀγεφύρωτοι ἀλλὰ διότι πολιτικαὶ θεωρίαι καὶ ἰσχυρότατα συμφέροντα ἐμποδίζουν τοὺς λαοὺς νὰ παρατηρήσουν ἀλλήλους ἀνεπηρέαστοι, πρόσωπον μὲ πρόσωπον καὶ νὰ γνωρισθοῦν μεταξύ των κατὰ τὸν μόνον ἀποτελεσματικόν, ἀνθρώπινον τρόπον, ὅπως τὸ πράττουν ἀπλοῖ ἀπροσποίητοι ἄνθρωποι ὅταν θέλουν νὰ συνεννοηθοῦν. Ὁ γερμανὸς ποιητὴς Rilke εἶπε κάποτε : «Ὅλοι ἡμεῖς οἱ ζῶντες ὑποπίπτομεν εἰς τὸ σφάλμα νὰ κἀμνωμεν πάρα πολλὰς διακρίσεις». Εἰς τὸ αὐτὸ σφάλμα φαίνεται ὅτι ὑποπίπτουν καὶ οἱ λαοὶ ὅταν νομίζουν ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ κατανοήσουν τὰς πράξεις καὶ ἐνεργείας τῶν γειτόνων των μὲ εὐκόλα καὶ κενὰ σύμβολα χωρὶς νὰ προσπαθήσουν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν οὐσίαν ὅπου καὶ μόνον ἀρχίζει ἡ πραγματικὴ κατανόησις καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ πλέον ξένου. Μέσα εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς κρύπτεται καὶ τὸ Ἀπόλυτον, ὅσον δὲ περισσότερον πλησιάζομεν πρὸς αὐτὸ τόσον περισσότερον ἐξαφανίζονται καὶ αἱ σχετικαὶ διαφοραὶ αἱ ὅποια μᾶς χωρίζουν.

Ἐκεῖνο λοιπὸν τὸ ὅποιον αὐτὴν τὴν στιγμὴν, εἰς ἡμᾶς εἰς τὴν Γερμανίαν, εὕρισκεται ἐν ἐξελίξει (καὶ βεβαίως ὄχι μόνον ἀπὸ τῆς χθὲς!) θὰ τὸ χαρακτηρίσωμεν καλλίτερον ἀποκαλοῦντες αὐτὸ «λαϊκὸν ἐθνικὸν κράτος». Εἰς τὴν ἔκφρασιν αὐτὴν συναντιῶνται αἱ τρεῖς ἐννοιαὶ : Λαός, Ἔθνος καὶ Κράτος, εἰς μίαν πραγματικὴν ἐνότητα ποὺ εἶνε τώρα ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν λεπτομερέστερον. Ἀνεκὰθεν φιλονεικοῦν ἀναμεταξύ των οἱ σοφοὶ διὰ τὸν ἀκριβῆ ὄρισμόν καὶ ἀφορισμόν τῶν τριῶν τούτων ἐννοιῶν. Καίτοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐμφανίζεται τὸ πρᾶγμα ὡς εἶν νὰ ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθῆ ἡ σπουδαιότερα δυσχερεία εἰς τὰς ἐννοίας τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ Κράτους, εἰς ἡμᾶς φαίνεται μᾶλλον ὅτι τὸ κατ' οὐσίαν ἀνεπίδεκτον ἐρεῦνης εἶνε ἡ ἐννοια τοῦ λαοῦ. Καθόσον ὁ Λαός (ὅπως τοῦτο καταφαίνεται ἤδη ἐκ

τῶν προηγουμένως ἐκτεθέντων) εἶνε τὸ πρωταρχικὸν καὶ μὴ δυνάμενον νὰ συναχθῆ ἄλλοθεν, τὸ πρωταρχικὸν δεδομένον· δι' αὐτὸ καὶ ὁ Fichte ὁμιλεῖ περὶ «πρωταρχικοῦ λαοῦ» ὁ ὁποῖος ἀναμφισβητήτως προηγεῖται πάσης διαμορφώσεως ἔθνους ἢ κράτους ὄχι μόνον κατ' ἐννοίαν ἀλλὰ καὶ χρονολογικῶς. 1) Ὁ λαὸς ἀντιπροσωπεύει ἐκάστοτε τὴν πραγματικὴν οὐσίαν· τὸ Ἔθνος καὶ τὸ Κράτος εἶνε ἀπλῶς αἱ μορφαὶ ποὺ προσλαμβάνει ὁ λαὸς εἰς μίαν ὠρισμένην βαθμίδα τῆς ἐξελιξέως του. Ὁ «Λόγος» τοῦ «ἀρχεγόνου λαοῦ», ἐὰν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἐκφρασθῶ τοιουτοτρόπως, ἔχει ἤδη ἀποτελεσθῆ ὑπὸ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ Μύθου : τὰ δύο αὐτὰ εἶνε τὰ κυρίως πρωταρχικὰ δημιουργήματα, ἐκδηλώσεις ἐλεύθεραι ἀνατρέχουσαι εἰς μίαν ἀναπαλλοτρίωτον ὑφὴν τοῦ εἶναι, διὰ τῶν ὁποίων ἐξωτερικεύεται ἡ φύσις ἐνὸς λαοῦ. Βεβαίως δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ εἴπωμεν ὅτι ὅλοι οἱ σημερινοὶ λαοὶ οἱ ὀργανωμένοι εἰς πολιτικῶς ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων κράτη εἶνε ἐν τῇ ἐννοίᾳ αὐτῇ ἓνας «πρωταρχικὸς λαός», ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι ἀποτελοῦν τμήματα ποὺ διὰ τῆς ἱστορικῆς ἐξελιξέως ἀπεσπάρσθησαν μὲν ἀπὸ ἓνα πρωταρχικὸν λαὸν διατηρήσαντα οὐχ ἥτιον τὴν ἰκανότητα νὰ διαμορφωθοῦν εἰς ἀνεξαρτήτους ἐθνικότητας, τὰ ὁποῖα ὅμως, κατὰ τὰ πρωταρχικὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσης καὶ τοῦ μύθου, ἐξακολουθοῦν κατὰ τελευταῖον λόγον νὰ παραμένουν ἐξηρητημένα ἀπὸ ἓνα ἢ πλειοτέρους πρωταρχικοὺς λαούς.

Ἡ διαμόρφωσις εἰς Ἔθνος καὶ Κράτος πραγματοποιεῖται τὸ πρῶτον διὰ τῶν μεταναστεύσεων τῶν λαῶν, τουτέστι διὰ τῆς συγκρούσεως πρωταρχικῶν λαῶν εὐρισκομένων εἰς διαφόρους βαθμίδας τῶν ἐξελιξέων των, εἶνε δὲ ἐντελῶς προϊόντα ἱστορικῶν συμβεβηκότων. Ἔθνος καὶ Κράτος ἀποτελοῦν τὰς μορφὰς ἐκεῖνας ποὺ ἀναγκάζονται νὰ προσλάβουν οἱ λαοὶ μόνον ὅταν τὸ ἀπαιτήσῃ ἡ ἐπαφὴ αὐτῶν πρὸς ξένους κόσμους πρὸς τὸν σκοπὸν ἀκριβεστεροῦ ἀφορισμοῦ τῆς ἰδιοτυπίας των καὶ διατηρήσεως τοῦ λαϊκοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος. Μόνον ὅταν οἱ λαοὶ φθάσουν εἰς τὴν βαθμίδα αὐτὴν καὶ τακτοποιηθοῦν εἰς ἔθνη καὶ εἰς κράτη ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ἡ πολιτικὴ ὡς ἡ θεωρητικὴ δυναμικὴ τῶν

1) Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα εἰς τὰς δημοκρατίας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Ὁ Canouir ἔλεγε : Τὴν Ἰταλίαν τὴν ἐδημιουργήσαμεν, τώρα δὲν μᾶς ἀπομένει πλέον παρὰ νὰ κατασκευάσωμεν καὶ τοὺς Ἰταλοὺς.

κρατικοποιημένων λαῶν. Διὰ τοὺς πρωταρχικοὺς λαοὺς ποὺ δὲν εἰσῆλ-
 θον ἀκόμη εἰς τὴν ἱστορίαν δὲν ὑπάρχει πολιτικὴ ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ
 τῆς λέξεως. Τὸ λεγόμενον πολιτικὸν συμφέρον ἐξυπνᾷ μόνον ὅταν ὁ
 λαὸς λαμβάνει συναίσθησιν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἰδιότητος κατὰ τὴν σύγ-
 κρουσίν τῃ; πρὸς τὸ ξένον. Εἰς τὴν ἀρχὴν λοιπὸν καλύπτονται τὸ πο-
 λιτικὸν καὶ τὸ πρωταρχικὸν συμφέρον. Προϊούσης ὅμως τῆς ἱστορι-
 κῆς ἐξελίξεως καὶ ἰδίᾳ λόγῳ τῆς ἀὔξανομένης ἀνάγκης πρὸς ἐξασφά-
 λισιν καὶ εὐθυνοῖν τῆς πολιτικῆς ἰσχύος, χωρίζεται τὸ πολιτικὸν ἀπὸ
 τὸ λαϊκὸν συμφέρον, καὶ γενιᾶται ἡ τάσις νὰ περιλάβῃ τὸ λαϊκὸν
 σῶμα ἐν ἑαυτῷ ξένους κόσμους καὶ νὰ προβῇ εἰς συνδέσμους μὴ φυ-
 σικοὺς οἱ ὅποιοι ὀδηγοῦν εἰς ἀτελευτήτους περιπλοκάς καὶ ἀγῶνας.
 Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι ἡ διαμόρφωσις τῶν διαφόρων καθ' ἕκαστον
 ἔθνικῶν καὶ κρατικῶν μορφῶν πραγματοποιεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον,
 ἤδη ὑπὸ τὸ κράτος ὠρισμένων πολιτικῶν καὶ ἱστορικῶν συνδυασμῶν,
 καὶ εὐρίσκεται καθωρισμένη κατὰ πολλοστημόριον μόνον ὑπὸ αὐτῆς
 τῆς φύσεως τοῦ πρωταρχικοῦ λαοῦ ὁ ὅποιος πληροῖ τὰς μορφάς. Ἡ
 διαμόρφωσις τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος, ἐφ' ὅσον δὲν εἶνε ἐκ
 παραδόσεως δεδομένη, ὑπαγορεύεται μᾶλλον ὑπὸ λογικῶν ἀπόψεων
 καὶ ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τῆς καταλληλοτέρας ἀρχῆς πρὸς
 τὸν σκοπὸν τῆς διατηρήσεως καὶ τῆς προόδου τοῦ συνόλου. Ἡ δια-
 μόρφωσις ὅμως τοῦ ἔθνικου χαρακτῆρος εἶνε κατὰ τὴν φύσιν τῆς
 σύνθεσις τοῦ πνεύματος, ἀφορᾷ ζωτικὴν ἀρχὴν καὶ εἶνε πολὺ πλεόν
 κεκρυμμένη ἀπὸ τὴν μορφήν τοῦ Κράτους ἡ ὁποία εἶνε δυνατόν νὰ
 ἐξαχθῇ δι' ἀναλύσεως. Κατὰ τὴν ἀποτύπωσιν τοῦ ἔθνικου στοιχείου
 πρόκειται κυρίως οἶονεὶ νὰ διαμορφωθῇ ἐπὶ τῇ βάσει βιολογικῶς καὶ
 φυλετικῶς πολυμόρφου πολλακῆς λαϊκῆς φύσεως (οὐσίας) ὁ συνθε-
 τικὸς χαρακτῆρ αὐτῆς, δηλαδὴ νὰ ἀναπτυχθοῦν οἱ καθ' ἕκαστον
 φορεῖς τῆς οὐσίας εἰς μίαν πνευματικῶς καὶ ψυχικῶς ἐνιαίως ἐκπε-
 φρασμένην ὁλότητα ἐτοιμὴν πολιτικῶς πρὸς δράσιν. Διὰ τοῦτο εἶνε
 ἀνάγκη τὸ ἔθνικὸν στοιχεῖον νὰ εἶνε θεμελιωμένον εἰς μίαν ἰδέαν
 ἡ ὁποία ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ εἶνε ἀρκούντως εὐρεῖα διὰ νὰ περιλαμβάνῃ
 ὅλας τὰς ἀντιθέσεις ἐνιὸς τῆς λαϊκῆς οὐσίας, ἀφ' ἑτέρου ὅμως νὰ
 εἶνε ἀρκετὰ συγκεντρωμένη καὶ σαφῶς ἀφωρισμένη διὰ νὰ χρησιμεύῃ
 ὡς ἔναυσμα καὶ νὰ παρασύρῃ τὰ πλήθη.

Ἐὰν σήμερον εἰς τὸ διαμορφούμενον «λαϊκὸν ἔθνικὸν κράτος» θέτομεν τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος ἐντελῶς ἐπὶ τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου, τουτέστι ἐπὶ τῆς πρωταρχικῆς οὐσίας τοῦ λαοῦ μας, τὸ πράττομεν ἀφ' ὠρισμένης ἀπόψεως πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ καταστῇ φανερὸν τὸ ἔθνος κατὰ τρόπον ὅσον τὸ δυνατὸν ἰσχυρότερον καὶ πλαστικώτερον. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀρνούμεθα νὰ περιλάβωμεν ἐντὸς ἡμῶν φυλετικῶς ξένους λαοὺς ἢ νὰ ὑποτάξωμεν τοιούτους. Ἐξ ἄλλου ὅμως θέλομεν νὰ ἀνανεώσωμεν τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους μας ἐκ τῶν ἰδίων λαϊκῶν πηγῶν, καὶ νὰ δώσωμεν οὕτω εἰς αὐτὸ τὴν κινητικὴν ἐκείνην δύναμιν τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην διὰ νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ διατηρηθῇ ὅταν προσβάλλεται ὑπὸ ξένων δυνάμεων. Συγχρόνως ὅμως μὲ τὰς διαδικασίας ταύτας, λαμβάνουν χώρα εἰς τὸν τόπον μας ἀλλοιώσεις ἀνατρεπτικαὶ μεγίστης σπουδαιότητος, αἱ ὁποῖαι, ὡς εἶνε φυσικόν, ἔχουν ἰδιαιτέρως ἰσχυρὸν ἀντίκτυπον ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ παιδαγωγικοῦ πεδίου καθόσον ἐκεῖ ἀκριβῶς εὐρίσκεται τὸ νεῦρον τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους. Τὸ θέμα τοῦτο θὰ ἀναπτύξωμεν καὶ θὰ ἐξηγήσωμεν ἀμέσως κατωτέρω.

* * *

Ἡ ἔννοια τοῦ λαοῦ εἶνε τὸ σημεῖον ἀπὸ τὸ ὁποῖον προῆλθον ἐντελῶς αἱ κοσμοθεωρητικαὶ ἀπόψεις τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ εἰς τρόπον ὅστε ἡ λαϊκὴ ἰδέα ἔγινε συγχρόνως καὶ κέντρον τῆς ἐθνικῆς ζωῆς καὶ κατευθυντήριος γραμμὴ τῶν κρατικῶν θεσμῶν. Ὁ Ἐγελος εἰς τὴν φιλοσοφίαν του περὶ τῆς πολιτείας, ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν του τὸ πρωσσικὸν Κράτος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐτοποθέτει τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος ἐντελῶς εἰς τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον ἀντελαμβάνετο οἶονεὶ ὡς τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ Ἀπολύτου εἰς τὸν κύκλον τῆς πολιτικῆς, ὡς τὴν ἀντιπροσώπευσιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος, ἐκ τοῦ ὁποίου, ἀπαγωγικῶς, εἶποντο ὅλα τὰ ἄλλα, δηλονότι ἡ ὑποχρέωσις τῶν καθ' ἕκαστον ἀτόμων ὡς καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐθνικῆς ζωῆς· σήμερον, τοῦναντίον, εἰς τὴν θέσιν μιᾶς ἀνωτάτης ἀρχῆς, δηλαδή τοῦ Κράτους, τίθεται κατὰ τὸ ἀ-λογικόν, ἡ λαϊκὴ Ἰδέα, ἡ ὁποία τὸ πρῶτον προσδίδει περιεχόμενον καὶ ἔννοιαν εἰς τὰς μορφὰς τοῦ Κράτους, καὶ ἡ ὁποία κατὰ τοσοῦτον μόνον ἔχει ἀνάγκην αὐτοῦ τοῦ Κράτους καθ' ὅσον τοῦτο παρέχει τὸν ἀπαραίτητον καὶ στερεὸν σκελετὸν διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους, χωρὶς νὰ ἀποτελῇ ἰδίαν αὐτετελή

ἀξίαν αὐτοτελῶς λειτουργοῦσαν. Οὕτω ἔσκέπτετο καὶ ὁ Lagarde, ὑπὸ ἐντελῶς λαϊκὸν καὶ ἀντι—ἐγγελιανὸν πνεῦμα, ὅταν κάποτε παρατήρει ὅτι ἓνα ἔθνος εἶνε τοσοῦτον περισσότερον εὐτυχές, καθὸ πῖο γεμᾶτο ἀπὸ ζωῆ καὶ ἐνεργὸν δύναμιν, ὅσον ὀλιγώτερον ἀνακατῶνεται εἰς αὐτὸ τὸ Κράτος. Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἐγγέλου ἡ ἀτομικὴ θέλησις τοῦ καθ' ἕκαστον πολίτου ἐθραύετο οἶονε εἰς τὴν Γενικὴν θέλησιν τοῦ Κράτους κατόπιν δὲ τὸ ἄτομον, οἶονε ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς καταθλιπτικῆς δυνάμεως τοῦ Λόγου, ἀνήρχετο ἐκ τῆς ὑποκειμενικῆς αὐθαιρεσίας εἰς τὴν σφαιρὰν ἀντικειμενικῶς ἰσχύοντος οὐσιαστικοῦ περιεχομένου. Ὅσον τελειότερον κατῶρθωνε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν γενίκευσιν τῆς περιορισμένης αὐτοῦ ἀτομικῆς θέλησεως τόσον σπουδαιότερα καθίστατο ἡ συμμετοχὴ τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ Κράτους καὶ εἰς τὸ ἀντικειμενικὸν πνεῦμα. Ἡ περὶ Κράτους ἰδέα τοῦ Ἐγγέλου ἦτο ἓνα ἰδεῶδες τοῦ Λόγου τὸ ὁποῖον πολιτικῶς μόνον καθωρίζετο ὑπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ Κράτους. Ἡ ἰδέα τοῦ Κράτους εἶχε τὴν ἰδίαν ἑαυτῆς ἐσωτερικὴν νομιμότητα ποὺ προέκυπτεν ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ Λόγου καὶ προωρίζετο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρώτη ἀφετηρία διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους, ἡ ὁποία ζωὴ, κατὰ τὸν Ἐγγελον, μόνον εἰς τὸ Κράτος καὶ διὰ τοῦ Κράτους ἦτο κατ' ἀρχὴν δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῇ. Τὸ Κράτος ἦτο κατὰ ταῦτα ἡ φωνὴ τῆς λογικῆς ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀποκτήτῃ κῦρος ἐναντι τοῦ πολυφώνου χοροῦ τῶν γνωμῶν. «Ἐντὸς τοῦ Κράτους», λέγει ὁ Ἐγγελος, «δὲν πρέπει νὰ θέλῃ κανεὶς τίποτε ἄλλο παρὰ ἐκεῖνο ποὺ εἶνε ἔκφρασις τῆς λογικότητος». Ὅπως λοιπὸν ἡ λογικὴ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε παρὰ μία καὶ ὡς τοιαύτη ἀδιαίρετος, καθ' ὅμοιον τρόπον ἀντελαμβάνετο ὁ Ἐγγελος τὸ Κράτος ὡς ἀδιαίρετον ἐνότητα τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ ἐπίσης καὶ τὴν ἰδεότητα (Idealität) τοῦ Κράτους. Ἡ κατὰ τὰ ἀνωτέρω περὶ τοῦ Κράτους ἀντίληψις ἦτο τοιαύτη κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ ἄτομον, πρὸς ἓνα ἑαυτὸ, πρὸς ἓνα πρόσωπον. Τὸ Κράτος ἦτο τὸ ἐγὼ ἀνωτέρου βαθμοῦ, τὸ ἐγὼ τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει συγχρόνως τόσον τὸ ἀτομικώτατον ὅσον καὶ τὸ γενικώτατον.

Εἰς τὴν ἀποψιν ταύτην τοῦ Ἐγγέλου περὶ Κράτους ἀντιτίθεται χαρακτηριστικώτατα ἡ λαϊκὴ ἀποψις. Τὸ λαϊκὸν Κράτος δὲν καθορίζεται πρωταρχικῶς ἀπὸ τὸν Λόγον, ὁ ὁποῖος καθὸ θέλησις τῆς Ὀλό-

τητος εὐρίσκεται ὑπεράνω τῶν ἀτόμων, ἀλλ' ἀπὸ τὸν «Θυμὸν» τοῦ λαοῦ τοῦ ὁποίου ἡ πραγματικὴ οὐσία ὑπάρχει καὶ ὑφίσταται προγενέστερον ἀπὸ τὸ Κράτος. Αἱ πρωταρχικαὶ ἰδιότητες τοῦ λαοῦ εἶνε τὰ κρίσιμα στοιχεῖα διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Κράτους. Ἐξ ἑαυτοῦ δὲν γνωρίζει τὸ Κράτος τί τοῦ εἶνε ὠφέλιμον ἀλλὰ πληροφορεῖται αὐτὸ οἶονεὶ διὰ τῆς ζώσης κοινωνίας πού πρόκειται νὰ ὀργανωθῇ ἐντὸς αὐτοῦ. Εἶνε ἀληθές ὅτι διὰ τῶν ἀνωτέρω ἀναγνωρίζομεν ὅτι εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Κράτους συνεργοῦν παράγοντες εἰς μέγαλον βαθμὸν ἄ-λογικοί. Τὸ Κράτος ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὴν ὅλην λαϊκὴν ζωὴν· δὲν ἀποτελεῖ πλέον τὸ καθ' ἑαυτὸ ὑπάρχον γεγονός ἀλλὰ εἰσέρχεται καὶ αὐτὸ εἰς τὴν ὅσῃν τῶν συμβαινόντων, ἀποκτᾶ πλέον συγκεκριμένον καὶ ζωντανὸν χαρακτῆρα μεταβαλλόμενον οἶονεὶ εἰς ἄμεσον ἀναπνευστικὸν ὄργανον αὐτοῦ τοῦ λαοῦ.

Τὰ μεγάλα ὀρθολογιστικὰ συστήματα συνηθεῖζον νὰ ἐπικαλοῦνται ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸν «ὑγιᾶ ἀνθρώπινον νοῦν» ὃ ὁποῖος φαίνεται ὅτι εὐρίσκεται ἰδιαιτέρως εἰς τὸ βάθος τοῦ συστήματος τοῦ Kant ὡς μὴ ῥητῶς ἐκπεφρασμένος κανὼν, ἐνῶ τοῦναντίον τὸ λαϊκὸν Κράτος φαίνεται ὅτι θέλει νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸ «ὑγιὲς συναίσθημα» τοῦ λαοῦ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἀνεύρῃ ἐκεῖ τὴν πρωταρχικὴν πηγὴν ἣ ὁποία καθιστᾶ τὸ πρῶτον δυνατὴν τὴν διάπλασιν τοῦ Κράτους καὶ τοῦ δικαίου τοῦ λαοῦ. Μετατίθεται συνεπῶς διὰ τῆς πράξεως ταύτης τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος ἀπὸ τῆς καθαρᾶς γνώσεως καὶ τῆς θεωρητικῆς ἐπιστήμης εἰς τὰ στοιχεῖα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ πράξει ἐκδηλουμένην διάθεσιν τοῦ καθ' ἕκαστον ἀτόμου. Ἡ ἰδιότης τοῦ λαοῦ καὶ ἡ πίστις τοῦ λαοῦ τούτου εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὸν ἀνώτερον αὐτοῦ προορισμὸν καθίστανται οὕτω ἀποφασιστικοὶ παράγοντες διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Κράτους του. Ἀποφασίζει πλέον οὐχὶ ὁ Λόγος ἀλλὰ τὸ λαϊκὸν ἦθος, αὐτὸ τοῦτο ὅμως τὸ ἦθος εἶνε ἀνάγκη νὰ τὸ ἀναζητήσωμεν εἰς τὸν πρωταρχικὸν «Θυμὸν» τοῦ λαοῦ, εἰς τὸ Δαιμόνιον του, εἰς τὸ εἶδος τῆς ζωῆς του, εἰς τὸν ἰδιαίτερον τρόπον τῆς ἀναπνοῆς του. Ἐνῶ κατὰ τὸν Ἐγελον ὀφείλει ἡ ὑποκειμενικὴ θέλησις τοῦ καθ' ἕκαστον νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ Κράτους καὶ νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς αὐτήν, τώρα, τοῦναντίον, πρόκειται αὐτὴ αὕτη ἡ μορφή τοῦ Κράτους νὰ προσαρμοσθῇ, ὄχι βέβαια

πρὸς τὸ καθ' ἕκαστον ὡς ἄτομον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ ὡς ἀντιπρόσωπον ἑνὸς λαϊκοῦ ὅλου πρωταρχικῶς καὶ στερεῶς ἐν αὐτῷ θεμελιωμένου. Ἐὰν δὲ ἀφ' ἑτέρου κατέστη δυνατόν εἰς ἓνα ἀπολυταρχικῶς κυβερνῶντα μονάρχην νὰ εἶπη περὶ τοῦ Κράτους «l'état c'est moi»—θὰ εἶνε ἐξ ἴσου δυνατόν εἰς ἓνα λαϊκὸν Κράτος νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ κράτους «τ ο υ» δηλαδή περὶ τοῦ κράτους τὸ ὁποῖον ἔχει κατασκευασθῆ εἰς τὰ μέτρα του.

Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία ὅτι εἰς ἓνα πολιτειακὸν συγκρότημα ὅπου αὐταὶ αὐταὶ αἱ ζωτικαὶ δυνάμεις τοῦ λαοῦ ἐπιστρατεύονται ἀμέσως διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Κράτους ἐκεῖ καὶ ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Κράτους θὰ πρέπει νὰ εἶνε σημαντικῶς ζωηρότερα καὶ ἐμπαθεστέρα παρὰ ἐκεῖ ὅπου τὸ Κράτος εἶνε βουτηγμένον εἰς κανένα ψυχρὸν «Γενικὸν Λόγον» ἢ εἰς τὸν ἐγωϊσμὸν μιᾶς δυναστικῆς φιλοδοξίας. Εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἔννοιαν τοῦ λαϊκοῦ Κράτους ὑπάρχει τὸ ὅτι ὁ λαὸς θὰ λάβει ὁ ἴδιος ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ Κράτους του, ὅτι θὰ γίνῃ συγχρόνως ἐργοδότης καὶ ἐργάτης. Καὶ οὕτω ὑπερνικᾶται ἡ ἰδέα ὅτι τὸ κράτος εὐρίσκεται μακρὰν τῆς ζωῆς, ἰδέα καὶ φόβος ποὺ καταλαμβάνουν τὸν λαὸν εἰς ὅλας ἐκείνας τὰς περιπτώσεις ὅπου τὸν μεταχειρίζονται, ἢ μᾶλλον καταχρῶνται αὐτοῦ, ὡς μέσον διὰ κρατικῶν σκοπῶν. Εἰς τὸ λαϊκὸν κράτος πρόκειται τὸ κράτος νὰ ὑπηρετεῖ τὸν λαόν, καὶ μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου δικαιολογεῖται ἡ ὑπηρεσία τοῦ λαοῦ εἰς τὸ Κράτος ἠθικῶς καὶ ἀνέρχεται αὕτη εἰς τὴν σφαιρὰν τῆς ἐλευθερίας. Ἐπὶ τοῦ λόγου τούτου στηριζόμενον τὸ λαϊκὸν Κράτος διακηρύττει τὴν «εὐγένειαν τῆς ἐργασίας». Ἡ ἐργασία ἐξευγενίζεται μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἐλευθέρα, γίνῃ δὲ ἐλευθέρα μὲ τὸ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν καθαρῶς οικονομικὴν ἀποψιν τῆς ὑπηρεσίας, τῆς μισθώσεως καὶ τοῦ ἀνταλλάγματος, καὶ νὰ προσλάβῃ ἠθικὴν σημασίαν ὡς ὑπηρεσία παρεχομένη εἰς τὸν λαόν. Ἡθικῶς ὑπάρχει θεμελιώδης διαφορὰ μεταξὺ τοῦ εἶν ἓνας λαὸς «ζῆ» μὲ τὴν «ὄρμην» (élan) τοῦ ταξικοῦ μίσους ἢ εἰάν ζῆ μὲ τὴν περιοχαρῆ θέλησιν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ λαϊκοῦ ἔργου.

Ἐδῶ συναντῶμεν ἓνα ἀπὸ τὰ θεμελιώδη ἐκεῖνα κοινωνικο - ἠθικὰ προβλήματα τῆς νεωτέρας ἐποχῆς ποὺ ἐνδιαφέρουν ὅλους τοὺς λαούς, προβλήματα διὰ τὰ ὁποῖα ἕκαστος λαὸς ἀνάγκη νὰ ἀναζητήσῃ τὴν

κατάλληλον λύσιν, εἰ δὲν θέλει νὰ ἐκθέσῃ τὸν πολιειακὸν του δεσμὸν εἰς σοβαρωτάτους κλονισμούς. Τὸ πρόβλημα τῆς ἠθικοποιήσεως τῶν μαζῶν καὶ τῆς καθοδηγήσεως αὐτῶν ἀπὸ μιᾶς ἠθικῶς διεστραμμένης καταστάσεως πρὸς μιὰν ἠθικῶς ἀξιόλογον κατάστασιν κατέστη φλέγον καὶ πρὸς τὴν ἐξέτασιν τοῦ προβλήματος τούτου, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἀπὸ τὰς ομάδας τῶν εἰδικῶν ζητημάτων μας, θὰ στραφῶμεν τώρα. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀποτελεῖ συγχρόνως τὴν γέφυραν διὰ τὴν κατανοήσιν τοῦ σήμερον ἐν Γερμανίᾳ ἐπικρατοῦντος ἠθους καθὼς καὶ τὴν ἀφετηρίαν διὰ τὰ θεμελιώδη ζητήματα τὰ ὁποῖα κατόπιν ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου θὰ ἔχομεν νὰ ἀναπτύξωμεν.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν ἀποκαλοῦμεν «μαῖζαν» (λαϊκὴν) δὲν εἶχεν ἀποτελέσει πρόβλημα καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα. Ἡ Παπικὴ ἐξουσία καὶ ἡ Αὐτοκρατορία, ὅσον καὶ εἰάν ἦσαν ἀντίθετοι πρὸς ἀλλήλας κατὰ τὴν Ἰδέαν καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν των, ἦσαν μόλα-ταῦτα ἀπὸ ἠθικο-πολιτικῆς ἀπόψεως ἀπ' ἀλλήλων ἐξαρτώμεναι καίτοι κατὰ διάφορον τρόπον ὑποχρεοῦσαι δυνάμεις· ἀπὸ δὲ τῆς ἱερᾶς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας γερμανικῆς «ἐθνικότητος» ἐξεχύνετο ἐπάνω εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ ὅλα τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα μιὰ ἱερότης φθάνουσα πολλάκις καὶ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τῆς μαγείας, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν τὸ πλῆθος δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐκφύγῃ. Ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐπισημότης περὶ τὴν ἐμφάνισιν τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦτο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας κάθε ἄλλο παρὰ κενὸς τύπος· δι' αὐτῆς ἐπληροῦντο μᾶλλον αἱ θρησκευτικαὶ καὶ μεταφυσικαὶ ἀνάγκαι τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἦσαν οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι χρόνοι πίστεως ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἀφοῦ τὰ περιεχόμενα τῆς πίστεως ἀπεδεικνύοντο διὰ τὴν ζωὴν ὡς μεταφυσικῶς δεμεύοντα καὶ ἠθικῶς ἐνεργά. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν ὑπερβάλλουσαν τὰ πάντα ἐπιρροὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως τῆς ὁποίας τὰ ὑπερβατικά προβλήματα ἀπλησχόλουν σοβαρῶς τὸν δημόσιον βίον τῆς ἐποχῆς. Τὸ Corpus mysticum Christi, δὲν ἔσταμάτα πρὸ τῶν ὁρίων ποὺ ἔθετον αἱ κοσμικαὶ ἀρχαὶ ἀλλὰ εἰσέδυε ἐξ ἴσου καὶ διέχεε ὁλόκληρον τὴν αἰσθηματικὴν ζωὴν τῶν λαῶν μέχρι καὶ τῆς τελευταίας καλύψεως, καὶ εἶχε ἐτοίμην τὴν λύσιν δι' ὅλα τὰ αἰνίγματα καὶ ὅλας τὰς θλίψεις τῆς Ὑπάρξεως, λύσιν τελειωτικὴν ὁρμωμένην ἐκ τῆς αἰωνιότητος καὶ

πρὸς αὐτὴν πάλιν ἐπιστρέφουσαν. Ὁ κόσμος οὗτος ὁ ὅποιος παρ' ὄλον τὸν ποικιλόμορφόν του χαρακτῆρα εἶχε συναρμολογηθῆ εἰς μίαν κοσμοθεωρητικὴν ἐνότητα ὑπὸ μιᾶς πίστεως ἀποβλεπούσης εἰς καθολικὴν ἐπικράτησιν, ὁ κόσμος οὗτος, λέγομεν, ὑπέστη τὸν πρῶτον αὐτοῦ μεγάλον κλονισμόν ὅταν ἡ ἀείποτε ἐνεργὸς διατηρηθεῖσα κληρονομία τῆς ἀρχαίας Καλλιεργείας διέσπασε κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν τὸν χριστιανικὸν κλοιόν, ἔδωκε νέαν ζωὴν εἰς τὴν παρατήρησιν τοῦ ἐδῶ κόσμου καὶ ἐδημιούργησε μίαν «νέαν ἐπιστήμην», τῆς ὁποίας ἐπακόλουθα ἦσαν μία ἀνήκουστος καὶ ἀνέλπιστος ἀνάπτυξις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καθὼς καὶ μία ῥιζικὴ μεταβολὴ τῆς μεσαιωνικῆς εἰκόνας τοῦ κόσμου. Ὅταν δὲ ἐπὶ πλέον ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Μεταρρύθμισις καὶ ἡ ἀπὸ μέρους τοῦ Λουθήρου ἀσκηθεῖσα κριτικὴ ἐπὶ τῆς ὑφισταμένης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καταστάσεως κατώρθωσαν νὰ ἐπιφέρουν διαίρεσιν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν χριστιανικὸν κόσμον, εἶχε προετοιμασθῆ τὸ ἔδαφος διὰ ἐκτεταμένας ἀνατροπὰς καὶ αὐτῆς τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως τῶν λαῶν. Αἱ κοσμοθεωρίαι ἐδιαφοροποιοῦντο ἤδη ὄλον ἐν περισσώτερον, ἡ ἐκλαΐκευσις τοῦ δημοσίου καὶ πολιτικοῦ βίου εἶχον ἀρχίσει καὶ ἤδη εὐρίσκετο ἐπὶ θύραις ὁ αἰὼν τοῦ Διαφωτισμοῦ, ὁ ὅποιος διεκήρυξε τὴν χειραφέτησιν τοῦ ἀνθρώπινου Λόγου καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως πίστεως. Τὰ θεμέλια τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἶχον ἀρχίσει νὰ κλονίζωνται καὶ ἡ φιλοσοφία ἐπελήφθη κατ' ἰδιάζοντα εἰς αὐτὴν τρόπον τῆς ἐρεῦνης τῶν προβλημάτων τῆς μεταφυσικῆς διὰ νὰ ἐξαντλήσῃ αὐτὰ μέχρι τῶν τελευταίων δυνατοτήτων. Ἡ θρησκευτικὴ πίστις ὑπέστη οὕτω μίαν οἶονεὶ ἀποκέντρωσιν καὶ ἐξητιμίζετο ὄλον ἐν περισσώτερον εἰς τὰς λεπτότητας τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν· χάρις εἰς τὴν δημιουργικὴν ἰδιοτυπίαν μεγαλοφυῶν σοφῶν καὶ ποιητῶν προσελάμβανε μορφὰς ἀτομικὰς αἱ ὁποῖαι καίτοι καθ' ἑαυτὰς μεγαλειώδεις καὶ ἐμβριθεῖς, δὲν ἦσαν μολαταῦτα κατάλληλοι νὰ ἀναπτύξουν δύναμιν ἱκανὴν νὰ διαμορφώσῃ κοινωνίαν. Ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο μία πολὺ ἐπικίνδυνος κατάστασις. Ἀφ' ἐνὸς μὲν εἶχε χαλαρωθῆ καὶ ὑποστῆ σύγχυσιν τὸ ἐπὶ τόσους αἰῶνας παραδεδεγμένον περιεχόμενον τῆς πίστεως τῶν λαῶν, καὶ τοῦτο ὡς ἐκ τῶν ποικιλομόρφων κοσμοθεωρητικῶν διαφοροποιήσεων μιᾶς ἀνεπτυγμένης ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, χωρὶς συγχρόνως νὰ ὑπάρχῃ καὶ

καμμία δυνατότης νὰ τεθῆ εἰς τὴν θέσιν τῆς ἐλαττουμένης δυνάμεως τῆς πίστεως τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἓνα νέον ἰσάξιον λαϊκὸν καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον καθολικὸν στοιχεῖον πίστεως. Ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ λεπτὸν στρώμα τῶν μορφωμένων ἀπεχωρίζετο ὄλον ἐν περισσότερον ἀπὸ τὴν εἰς ἀδράνειαν περιπίπτουσαν ζωὴν τοῦ λαοῦ, συνέπεια τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ κατάστασις ἐκείνη πού περιγράφει ὁ Nietzsche : Δὲν ὑπῆρχον παρὰ μεμονωμένοι Μεγάλοι· αὐτοὶ εἶχον ἕκαστος τὴν «ἰδίαν ἑαυτοῦ Καλλιέργειαν», εἴτε διότι ἐκινουῦντο ἐν κῶ «κενῷ χώρῳ» τοῦ κλασικισμοῦ, εἴτε διότι ἔπλαττον διὰ τῆς φαντασίας των μίαν καθαρότεραν, πλέον πρωταρχικὴν «ἀρκαδικὴν φύσιν», ἢ καὶ διότι κατεσκεύαζον τὰ φιλοσοφικὰ αὐτῶν οἰκοδομήματα πρὸς ἰδίαν ἑαυτῶν χοῆσιν. Τὴν δέσμευσιν πού εἶχε καθολικὸν κῦρος, ἀλλὰ πού εἶχε χαθῆ, ἐπέζητουν νὰ ἀντικαταστήσουν δι' ἄλλων προσωπικῶν καὶ ἀτομικῶν δεσμεύσεων. Ἐφ' ὅσον δὲ ὁ λαὸς παρουσίαζεν ὄλον ἐν «μαλακώτερον», «τελματοδέστερον» καὶ «ὑποχωρητικώτερον» ἔδαφος διὰ παντὸς εἶδους ξένας ἐντυπώσεις, ἐφθασεν τελικῶς εἰς ἀνθησιν ὁ ἀτομικισμὸς ἐκεῖνος τοῦ 19ου αἰῶνος, ἐκείνη ἡ «γερμανικὴ μόρφωσις» τὴν ὁποίαν ὁ Nietzsche ἀποκαλεῖ «πρᾶγμα χωρὶς χαρακτῆρα».

Καθ' ὃν χρόνον λοιπὸν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως ἐξηπλοῦντο ὄλον ἐν περισσότερον ἢ ἐξατομίκευσις καὶ ὁ φιλελευθερισμὸς καὶ παρήγε προιόντα ποικίλων μορφῶν καὶ ἀξιῶν, προσετέθη καὶ ἄλλη κίνησις, ἀπὸ ἐντελῶς διίφορον κατεύθυνσιν προερχομένη, κίνησις ἡ ὁποία διεδραμάτησε ἀποφασιστικὸν μέρος εἰς τὴν κατάπτωσιν καὶ διάλυσιν τοῦ λαϊκοῦ σώματος. Ἡ τεχνικοποίησις, ἡ βιομηχανοποίησις καὶ κεφαλαιοποίησις τοῦ νεωτέρου κόσμου—φαινόμενα πού δὲν τὰ εἶχαν προσέξει οὔτε εἶχαν ἀναγνωρίσει τὴν σπουδαιότητά των—εἶχε κάμει διαρκῶς μεγαλειτέρας προόδους καὶ ἤδη ἐχρησίμευεν ὡς ἀφετηρία μιᾶς κινήσεως τῶν ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων πού εὗρισκοντο προσδεδεμένοι εἰς τὸ γιγαντιούμενον ἔργον τῆς παραγωγῆς, κινήσεως πού παρουσιάζετο ὑπὸ ἐκτάκτως ἀπροσδόκητον καὶ εἰς τὰς ἀτομιστικὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς λίαν ἀνεπιθύμητον κολλεκτιβιστικὴν μορφήν. Τώρα μόλις προσλαμβάνει ἡ ἔννοια τῆς «Μάζης» τὸν ἰδιαίτερον καὶ σπουδαῖον ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον του καθορισμὸν αὐτῆς. Ὁ λαός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχαν ἀφαιρέσει τὴν παλαιὰν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς πίστεως παρεχομένην

ἀσφάλειαν, ἐστερημένος ἀπὸ προσιτὰ εἰς αὐτὸν ἰδανικὰ καὶ τελείως ἀπογοητευμένος, δὲν ἠσθάνετο πλέον τὸν ἑαυτόν του παρὰ ὡς μίαν μᾶζαν ἄνθρώπων πού τοὺς περιμένει ἡ ἴδια τύχη, καταδικασμένων εἰς τὴν αὐτὴν δουλείαν, οἱ ὅποιοι φθάσαντες πλέον εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀπελπισίας ἐζήτουν νὰ στρέψουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ ἀρπάσουν τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τοὺς κεφαλαιοκράτας ἐκμεταλλευτὰς των διὰ τῆς κοινοκτημοσύνης καὶ ἀποκεφαλοποιήσεως τῶν βιομηχανιῶν. Καὶ οὕτω παρήχθη ὁ «ἄνθρωπος τῆς μάζης» (Massepniensch), χωρὶς «ἄτομικότητα» καὶ χωρὶς «ἄθάνατον ἄτομικὴν ψυχὴν», κυνικός, σκεπτικιστής, ἐπιζητῶν τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἰσχύος, καιόμενος ἀπὸ τὴν θεομὴν ἀναπνοὴν τῆς ἀλληλεγγύης πρὸς τοὺς προλεταρίους συντρόφους του· ἐξ αὐτοῦ δὲ ἀνεπτύχθη κατόπιν μία ἀκατάσχετος, καὶ ἐν εἴδει μέθης, ὁρμὴ πρὸς κατάκτησιν τοῦ κόσμου, πού εὗρηκε τέλος τὴν ἐπίστεψίν της εἰς τὴν καθίδρυσιν τοῦ ὄωσσικοῦ σοβιετικοῦ Κράτους τὸ ὅποιον ἀποβλέπει εἰς τὴν δικτατορίαν τοῦ παγκοσμίου προλεταριάτου.

Τοιοιουτρόπως ἀπεμακρύνοντο ὅλον ἐν περισσότερον ἀλλήλων αἰ κυριαρχοῦσαι κοσμοθεωρίαι. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ δημοκρατίαι τῆς Δύσεως ἀνέπτυξαν τὸν ἄτομικισμόν καὶ τὸν φιλελευθερισμόν μέχρι τῶν τελευταίων αὐτοῦ συνεπειῶν ὅπου ἤρχιζεν οὗτος νὰ καθίσταται προβληματικός δι' αὐτὸν τὸν ἑαυτόν του. Τὸ Κράτος θεωρούμενον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὡς «κοινωνικὸν συνάλλαγμα» ἔχει ὡς ἔργον του νὰ διατηρῇ τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀσφάλειαν καὶ εὐημερίαν τῶν καθ' ἕκαστον ἀτόμων. Βεβαίως ὅλοι μας ὑφιστάμεθα χάριν τοῦ Κράτους ὠρισμένας, ἀναγκαίας θυσίας· δεχόμεθα π. χ. ἐκουσίως νὰ περιορισθῇ ἡ προσωπικὴ μας ἐλευθερία, δι' ὅλα ὅμως τὰ λοιπὰ ζητήματα θέλομεν νὰ μᾶς ἀφήνῃ ἡσύχους τὸ Κράτος διὰ νὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ θεραπεύσωμεν τὴν ἄτομικότητά μας καθὼς καὶ τὰ προσωπικά μας συμφέροντα. Ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας λαμβάνεται ἔδῳ μὲ τὴν σημασίαν τῆς κατὰ τὸ δυνατόν ἀκωλύτου ἀναπτύξεως καὶ ἐκδηλώσεως τῆς προσωπικότητος. Ὅπου λοιπὸν ὁ κύκλος τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου δὲν φθάνει πέραν τῶν φροντίδων διὰ τὸν καθημερινὸν βίον ἐκεῖ ἀναπτύσσεται τὸ ἰδανικὸν τοῦ εὐχαριστημένου καὶ ἱκανοποιημένου μικροαστοῦ, ὁ ὅποιος προτιμᾷ μίαν μετριόφρονα ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς ἀπὸ κάθε δημοσίαν, πολιτικὴν ἢ κρατικὴν δρα-

σιν· τὴν τελευταίαν αὐτὴν τὴν ἀφίνει οὗτος εἰς ὠρισμένα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐκλεγόμενα πρόσωπα.

Πρὸς τὴν δυτικο-ευρωπαϊκὴν αὐτὴν νοοτροπίαν εὐρίσκεται εἰς ἓκ διαμέτρου ἀντίθεσιν ἢ κολλεκτιβιστικὴ ἀντίληψις τοῦ κομμουνισμοῦ, ἡ ὁποία ἐδημιούργησεν εἰς ἑαυτὴν ἐν τῷ ὁωσικῷ σοβιετικῷ Κράτει τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἓνα πρῶτον ἰσχυρότατον ὄργανον κοσμοπολιτικῆς σημασίας. Αἱ θεωρίαι καὶ ἀρχαὶ ποὺ διαδίδονται ἀπὸ ἐκεῖ δὲν ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἀτομικότητος, ἀλλ' εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς δυνάμεως τῆς μάζης. Τὸ Κράτος μετεβλήθη εἰς ἓνα, ἀπὸ λαϊκῆς ἀπόψεως, ἐστερημένον ἀξίας περιληπτικὸν ἄτομον, ποὺ συντηρεῖ μίαν τεραστίαν διαδικασίαν παραγωγῆς ποὺ ἀπορροφᾷ ἐν ἑαυτῷ ὅλα τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα, μὲ σκοπὸν νὰ τὰ ἐξαναγκάσῃ νὰ παρέχουν ἀπεριορίστως τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν. Τὸ ἐντελῶς νέον στοιχεῖον τῆς καταστάσεως ταύτης εἶνε ὅτι τὸ Κράτος δὲν ἐξετάζεται πλέον ἐπὶ τῇ βάσει μιᾶς ἰδέας, ἀναπτυσσόμενον κατόπιν ἐξ αὐτῆς, ἀλλ' ἀποτελεῖ μᾶλλον τὸ ὑλικὸν σημεῖον ὅπου συγκεντρώνονται ὅλα τὰ συμφέροντα διὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ παγκοσμίου προλεταριάτου. Τὸ Κράτος τοῦτο πράγματι «ζῆ» ἀπὸ τὸ μῖσος τῶν τάξεων, καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀποψιν τῆς ἀπολύτου ἀρνήσεως, ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύεται πλήρως ἐδῶ. Ἐνῶ ἡ Δημοκρατία τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ δημιουργήσῃ μίαν Κοινωνίαν διατελοῦσαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ Κράτος, τοῦναντίον, τῶν Σοβιετ κατασκευάζει τὸν Μολὸχ ἐνὸς περιληπτικοῦ-ἀτόμου, τὸ ὅποιον, μὲ τὴν ἄμετρον του ὄρεξιν νὰ ἰδιοποιηθῇ τὰ πάντα, προσπαθεῖ νὰ ἐκταθῇ ὅλον ἐν περισσότερον καὶ νὰ καταβροχθίσῃ ὅ,τι δῆποτε εὐρεθῇ εἰς τὸν δρόμον του, Ἐδῶ τὸ καθ' ἕκαστον ἄτομον ἔχει ἀποβάλλει ἐντελῶς τὴν ἀτομικὴν του ἀξίαν, ἔχει μεταβληθῇ εἰς «ὑπάλληλον» μιᾶς μάζης· ὡς ἐλατήριον δὲ τῶν πράξεών του χρησιμεύει τὸ μέχρι βαθμοῦ μέθης ηὔξημένον πάθος τῆς παμμικσίας.

Ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων, δηλ. μεταξὺ τοῦ ἀτομισμοῦ καὶ φιλελευθερισμοῦ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ κολλεκτιβισμοῦ καὶ κομμουνισμοῦ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, εὐρίσκεται ἡ γερμανικὴ λαϊκὴ θεωρία καὶ τοῦτο διότι περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ τόσο τὸ ἀτομικὸν ὅσον καὶ τὸ κολλεκτιβιστικὸν στοιχεῖον προσπα-

θουσα ὅμως νὰ συνενώσῃ αὐτὰ εἰς εἰδικὴν σύνθεσιν. Εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ λαϊκοῦ Κράτους δὲν πρόκειται τὸ ἄτομον νὰ στερηθῇ τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ ἀξίας, ὅπως συμβαίνει τοῦτο εἰς τὴν κομμουνιστικὴν διατηρεῖ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐθύνην αὐτοῦ, ἀλλὰ τόσον αἱ σκέψεις του ὅσον καὶ αἱ πράξεις του πρέπει νὰ ἔχουν ἐθνικο-πολιτικὸν ἐλατήριο, νὰ ἀναφέρονται ὡς ἐκ τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ λαοῦ, εἰς τὸ σύνολον καὶ δι' αὐτοῦ νὰ εἶνε ἠθικῶς δεσμευμένοι. Τὸ περιληπτικὸν σύνολον ἀφ' ἑτέρου ἐδῶ δὲν εἶνε οὔτε τὸ ἀφηρημένον Κράτος τοῦ φιλελευθερισμοῦ, οὔτε τὸ ὑλικὸν σημεῖον περισυλλογῆς διεθνῶν ταξικῶν συμφερόντων, ὅπως εἰς τὸν κομμουνισμόν, ἀλλ' εἶνε τὸ ζωντανὸν ἰδιότυπον σῶμα τοῦ λαοῦ τὸ ὁποῖον ὑπόκειται εἰς ἐσωτερικούς, συμφυεῖς εἰς αὐτὴν, νόμους τῆς ἀναπτύξεως. Ἡ καλλιέργεια τῆς λαϊκῆς ἰδέας εἶνε τὸ ἀνώτατον ἔργον καὶ καθῆκον τοῦ λαϊκοῦ Κράτους, ἔργον ποὺ εἶνε κοινὸν ὅλων τῶν γερμανῶν, ἔργον ἐθνικὸν ἐν τῇ κυριολεκτικῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως, καὶ ποὺ συνεπῶς δὲν εἶνε δυνατόν νὰ εὕρῃσκει τὸ τέρας του εἰς τὰ τυχαῖα, πολιτικὰ σύνορα τοῦ Κράτους, ἔστω καὶ ἐάν, κατὰ φύσιν, ἐντεῦθεν τῶν κρατικῶν συνόρων ἀποκτᾷ μίαν ἔντασιν τῆς ὁποίας εἶνε ἀνάγκη νὰ παραιτηθῇ πέραν τούτων. Τὸ ἔργον τοῦτο συνίσταται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀφύπνισιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν λαϊκῶν δυνάμεων καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐνιαίαν συγκέντρωσιν αὐτῶν εἰς μίαν πλέον ἢ κρατικὴν λαϊκὴν κοινωνίαν. Ἐὰν ἡ Δημοκρατία τῆς δυτικῆς Εὐρώπης τείνει πρὸς μίαν Κοινωνίαν μίαν Société, ἡ ὁποία νὰ αἰσθάνεται ἑαυτὴν καὶ νὰ ἐμφανίζεται ὡς ἀντιπρόσωπος ἑνὸς γενικοῦ πολιτισμοῦ, ἐὰν ἀφ' ἑτέρου ὁ κομμουνισμὸς τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης προσπαθεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ μίαν ἀδελφοσύνην τῶν μαζῶν αἱ ὁποῖαι οὔτω νὰ ἐνωθῶσιν εἰς ἓνα γιγαντιαῖον περιληπτικὸν—ἄτομον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ὑλικῆς κυριαρχίας τοῦ κόσμου, ἡ γερμανικὴ λαϊκὴ ἰδέα ἐπιζητεῖ, τοῦναντίον, τὴν ἴδρυσιν μιᾶς λαϊκῆς Κοινοτήτος χάριν ἀναπτύξεως τῶν πολλαπλῶν φυσικῶν, ψυχικῶν, ἠθικῶν καὶ καλλιεργητικῶν ἐνεργητικῶν δυνάμεων αἱ ὁποῖαι κεῖνται ἐντὸς τῆς κοινότητος αὐτῆς. Ἐὰν, ἐπὶ πλέον, ἡ φιλελευθέρα Δημοκρατικὴ πολιτεία προάγει ἀποκεντρωτικὰς τάσεις ποὺ ἀφίνουν εἰς τὸν ἰδιαιτέρον βίον τῶν πολιτῶν τους πλήρη ἐλευθερίαν, ἢ ἐάν, τοῦναντίον, ἡ κομμουνι-

στική πολιτεία ἀποβλέπει εἰς τὴν ῥιζικωτέραν συγκέντρωσιν διὰ τὴν συλλάβην ὅλας τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς ἰδιοκτησίας τοῦ ἐδάφους τῆς, τότε καὶ ἐδῶ θὰ καταλάβει τὸ λαϊκὸν Κράτος ἐνδιήμεσον πάλιν θέσιν καὶ θὰ προσπαθήσει νὰ ἀποκαταστήσῃ μίαν ὀργανικὴν σχέσιν μεταξὺ συγκεντρώσεως καὶ ἀποκεντρώσεως. Τὸ λαϊκὸν Κράτος ἔχει ἀνάγκην μίας ἐνιαίας κορυφῆς εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ἀπολήγῃ ἡ ζωὴ τοῦ Κράτους ὡς εἰς ἀνώτατόν τινα γνώμονα καὶ κανόνα. Ἡ κορυφή αὕτη ἀνάγκη νὰ εἴνε συγχρόνως καὶ συγκεκριμένη ἐνσωμάτωσις τῆς λαϊκῆς ἰδέας μέσον τῆς ὁποίας τὸ Κράτος λαμβάνει τὸν ζωντανὸν χαρακτήρα τῆς ἐκδηλώσεώς του. Ὁ ἡγέτης λοιπὸν (Führer), ὁ ἄλλοτε ἄγνωστος στρατιώτης τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἀποτελεῖ κατὰ ταῦτα τὸ ἐνσωματωμένον Σύμβολον τῆς λαϊκῆς ἠνωμένης Γερμανίας. Ἡ κορυφή ὅμως τοῦ Κράτους δὲν ἀπορροφᾷ συγκεντρωτικῶς πᾶν ὅ,τι προέρχεται ἐκ τοῦ Κράτους, ἀξίας, τουτ., ἐργασίαν, ὀργανώσεις, διαρθρώσεις κτλ. Ἐδῶ λαμβάνει μᾶλλον χώραν μίαν σχέσιν ἀμοιβαίας δοσοληψίας, μιὰ καλῶς ζυγισμένη κατανομὴ τῶν σπουδαιότερων καὶ σοβαρωτέρων ἐνεργειῶν αἱ ὁποῖαι πρόκειται νὰ βαδίζουσιν ἀπὸ συμφώνου καὶ ἐν ἀρμονίᾳ. Ὅπως εἰς τὸν σωματικὸν ὀργανισμόν τὰ διάφορα τὴν φύσιν ὄργανα ἐκτελοῦν ποικιλοτρόπους λειτουργίας αἱ ὁποῖαι οὐχ ἦττον ὅλαι ἐργάζονται διὰ τὴν συντήρησιν ἑνὸς ἐνιαίου ὅλου, οὕτω καὶ εἰς τὸ λαϊκὸν Κράτος ἀνάγκη νὰ ἐπιδιωχθῇ μία κατὰ τὸ δυνατόν ἄνευ προστριβῶν συνεργασία πολλῶν ἑτερογενῶν καθ' ἑαυτὰ στοιχείων, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ διαμορφώσουν τὴν ὅλην λαϊκὴν ζωὴν ὅσον τὸ δυνατόν πλέον ἀποτελεσματικῆν.

Καθ' ἣν στιγμὴν ἔλαβε χώραν τὸ μέγα ἱστορικὸν γεγονὸς τῆς ἰδρύσεως ἑνὸς λαϊκοῦ Κράτους εἰς τὴν Γερμανίαν—γεγονὸς ποὺ ἐπέπρωτο νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἔθνος «τὴν βάσιν πρὸς μίαν νέαν Ὑπαρξιν ἢ τὴν δυνατότητα μιᾶς νέας ἐποχῆς τῆς ζωῆς του» - ἡ κοινωνικο-ἠθικὴ κατάσταση τὴν ὁποίαν εὔρεε τὸ νέον Κράτος ἦτο ἀφαντάστως δυσχερῆς καὶ περίπλοκος. Ρεύματα καὶ τάσεις ἀτομικο-φιλελευθεριστικαὶ ἔβαινον παραλλήλως πρὸς κομμουνιστικὰς τοιαύτας, τὸ δὲ νέον Κράτος ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ ἐπὶ πλειόνων μετώπων. Οἱ πεπαιδευμένοι, καίτοι δὲν ἐστεροῦντο πατριωτισμοῦ, ἦσαν ὅμως ἐν σχέσει μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους διηρημένοι, ἀναποφάσιστοι καὶ ἄνευ δυνάμεως. Αἱ μᾶζαι ὅμως, ἐξηρεθι-

σμέναι ἀπὸ τὴν ἀνατρεπτικὴν ἐργασίαν κομμουνιστικῶν ταραξιδῶν εἶχαν χάσει κάθε ἠθικὴν δέσμευσιν καὶ ἔπιπτον θύματα μιᾶς πολιτικῆς τῆς καταστροφῆς. Τὸ πρῶτον λοιπὸν μεγάλο κοινωνικο - ἠθικὸν καὶ παιδαγωγικὸν πρόβλημα ἐτίθετο ὡς ἑξῆς : πῶς εἶνε δυνατόν, μίαν προλεταριακὴν μᾶζαν νὰ τὴν μεταβάλλῃ κανεὶς εἰς λαόν, πειθαρχημένον, μὲ πεποίθησιν εἰς τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ἱκανὸν νὰ ζήσῃ ; Διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου δὲν ἦτο ἀρκετὸν τὸ νὰ κυττάξουν νὰ διορθώσουν τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς τῶν ἐργαζομένων τάξεων. Ἦτο ἀνάγκη νὰ εἰσέλθῃ νέα πίστις, νέα συμβολικὴ δύναμις, εἰς τὰς σκοτισμένας καρδίας τῶν ἑκατομμυρίων αὐτῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ καταστῇ δυνατόν νὰ προετοιμασθῇ μία ὄριζικὴ μεταβολή. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀνατροφῆς, εἰς τὸ ὅποιον ἐν γένει εἰς τὸν τόπον μας ἐδίδετο ἡ πρέπουσα προσοχὴ μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὴς ἀνωτέρας αὐτῆς βαθμίδας, δηλαδὴ προκειμένου περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς μορφώσεως, τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀντιμετωπίσθη κατὰ βάσιν καὶ ἤρχισεν ἀμέσως ἡ ἐργασία τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς λαϊκῆς ἀγωγῆς. Ὡς ἀφετηρία ἐχρησίμευσεν ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ «γερμανικὴ Καλλιέργεια» θὰ εἶνε ἀναγκαίως ἓνα «πρᾶγμα χωρὶς δύναμιν» ἐφ' ὅσον δὲν θὰ δημιουργηθοῦν αἱ εὐρεῖαι καὶ ἀσφαλεῖς βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ εἶνε δυνατόν εἰς αὐτὴν νὰ οἰκοδομηθῇ χωρὶς νὰ διατρέχῃ τὸν κίνδυνον νὰ φθάσῃ εἰς κενὸν ἀτμοσφαῖρας χῶρον. Διὰ νὰ τεθοῦν ὕμωσ τὰ θεμέλια ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἤδη καθορισθῇ τὸ σχέδιον ἐν τῷ συνόλῳ του, καὶ τοῦ σχεδίου τούτου τὴν βάσιν, ὅπως καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἄλλως ὥς ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῶν πραγμάτων, ἀπετέλει ἡ λαϊκὴ ἰδέα ὡς ἡ μόνη ποὺ ἦτο ἱκανὴ νὰ ἀντικαστήσῃ ἐπιτυχῶς τὴν κομμουνιστικὴν ἰδεολογίαν τῶν μαζῶν. Μὲ ἀφετηρίαν τὴν ἰδέαν ἐνὸς γερμανικοῦ λαοῦ καθωρισμένου ὑπὸ τοῦ αἵματός του, τὸ ἀναληφθὲν ἔργον συνίστατο εἰς τὸ νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν πᾶν ὅ,τι ἦτο ἀναγκαῖον πρὸς διατήρησιν καὶ πρόοδον αὐτοῦ, νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Κράτους ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς λαϊκῆς κοινότητος, νὰ περιλάβῃ ὅλας τὰς στενωτέρας κοινότητας ἐντὸς τοῦ Κράτους ὡς ἀποτελοῦντος τὴν ὑψίστην νομικὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ὑψίστην μορφήν τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ. (πρὸβλ. Wilhelm Merk, Der Staatsgedanke im dritten Reich).

Διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ πραγματοποίησις τοῦ μεγάλου καὶ περιε-

κτικοῦ ἠθικοπαιδαγωγικοῦ ἔργου, ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἡ ἀρχὴ ἀπὸ ἀπλουστάτας, θεμελιώδεις ἰδέας τὰς ὁποίας νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ κατανοήσῃ ὁ καθείς καὶ αἱ ὁποῖαι νὰ εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς ὅλους ὡς κρατικαὶ ἢ ἠθικαὶ ὑποχρεώσεις. Διὰ νὰ καταστῇ ποτὲ δυνατόν νὰ παραχθῇ ἓνας τύπος τοῦ γερμανοῦ ἀνθρώπου, τύπος ποὺ νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ ἐπαξίως καὶ παραστατικῶς τὸν λαόν του, ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑποβοηθηθῇ ἀντὶ τῆς μπολσεβικικῆς παμμικσίας ἢ φυλετικῆ καθαρότητος τοῦ λαοῦ καὶ ἰδίᾳ νὰ ἐνθαρρυνθοῦν πρωτίστως τριαῦται ἐνώσεις τῶν γενῶν ποὺ νὰ παρέχουν ὠρισμένα ἐχέγγυα διὰ τὴν ἀγάδειξιν ἀπογόνων φυλετικῶς ἀξίων, ὑγιῶν καὶ ἰκανῶν νὰ ζήσουν. Ἡ ἀπαίτησις αὕτη εἶνε παναρχαία καὶ τὴν διετύπωσαν πάντοτε ὅλοι οἱ λαοὶ ποὺ εἶχον ἰκανότητα νὰ ζήσουν, ἂν καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς πολλὰς φορὰς τὴν παρεβίασαν. Ἦδη εἰς τὰς ἠθικὰς διδασκαλίας τῶν ἀνωνύμων πυθαγορείων, πεντακόσια περίπου ἔτη πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ, συναντῶμεν τὸ ἀκόλουθον χωρίον ποὺ δίδει τὴν ἐντύπωσιν σὰν νὰ ἦτο σημερινόν : «Εἶχον τοῦτέστιν τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἀπὸ μίαν κακὴν ἀνάμιξιν ἀντιμαχομένην καὶ στασιάζουσαν πρὸς ἑαυτὴν μόνον κακὸς σπὸρος θὰ προήρχετο. Καὶ γενικῶς ἐθεώρουν ὅτι ἦτο ἐνδεικτικὸν ἄφρονος καὶ ἀσυνέτου ἀνθρώπου εἶναι, προκειμένου νὰ φέρῃ εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν ζωὴν ἀνθρώπινα ὄντα, δὲν καταβάλλῃ ὅλην τὴν δυνατὴν προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ εἴσοδος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ μέλλοντος, νὰ γεννηθῇ ὑπὸ τὰς εὐνοϊκωτέρας δυνατὰς συνθήκας, ὅταν μάλιστα βλέπομεν ὅτι καὶ ὅσοι ἀγαποῦν τὰ σκυλιὰ φροντίζουν ἰδιαιτέρως νὰ παραγάγουν τοιαῦτα εἶδη ὥστε νὰ γεννηθοῦν τὰ καλλίτερα δυνατὸν σκυλιὰ ἀπὸ γεννήτορας ποὺ εἶνε ὅπως πρέπει, καὶ ὅταν πρέπει, καὶ ποὺ νὰ εὐρίσκονται εἰς τὴν κατάστασιν ποὺ πρέπει νὰ εἶνε . . . Καὶ εἶνε ἐπίσης φανερόν ὅτι καὶ ὅσοι ἀνατρέφουν ἄλλα ζῶα καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ νὰ παράγουν εὐγενῆ γένη, καταβάλλουν τὴν μέγιστην δυνατὴν ἐπιμέλειαν ὥστε ἡ σύνοδος τῶν γεννητόρων νὰ μὴ γίνῃ εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε : ἐνῶ τοῦναντίον εἶνε φανερόν ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν σκοτίζονται καθόλου διὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν θὰ ἔλθουν εἰς τὸν κόσμον οἱ ἀπόγονοί των, ἀλλὰ, ἔτσι εἰς τὴν τύχην, φέρουν εἰς τὸν κόσμον παιδιὰ μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ἐλαφρότητα καὶ κατόπιν τρέφουν καὶ ἀνατρέφουν αὐτὰ μὲ πλήρη ἀδια-

φορίαν. Διότι πραφανῶς αὐτὴ εἶνε ἢ σπουδαιοτέρα καὶ καταφανε-
στέρα αἰτία τοῦ ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων εἶνε κακοὶ καὶ ἥσο-
νος ἀξίας, ἀφοῦ ἐπὶ τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων ἢ τεκιοποιία λαμ-
βάνει χώραν ὅπως ἐπὶ τῶν ζώων εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε».

Εἶνε χαρακτηριστικὸν τοῦ λαϊκοῦ Κράτους ὅτι στρέφει τὴν προ-
σοχὴν του ἐντελῶς ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῆς γενικῆς καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως
ὑγείας τοῦ λαοῦ, καθόσον εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ
ζωὴ τοῦ ἔθνους δὲν εἶνε δυνατόν νὰ στηριχθῆ παρὰ μόνον ἐπὶ τῶν
θεμελίων τῆς αἰομικῆς καὶ τῆς γενικῆς ὑγείας. Ἦδη ὁ Lagarde ἐθεώ-
ρει ὡς ἓνα εἶδος πρωταρχικῆς εὐσεβείας τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώ-
που ὅτι «προοδεύει καὶ αὐξάνει τόσον ὑπὸ θύελλαν καὶ βροχὴν ὅσον
καὶ ὑπὸ τὴν γλυκεῖαν θερμότητα τοῦ ἡλίου». Διότι ὁ ἄνθρωπος εὐ-
ρίσκεται ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς ιδέας τῆς ἀσυνειδή-
τως δημιουργούσης φύσεως ὅταν εἶνε ὑγιής, ἡ δὲ ζωηρὰ τούτου συ-
νείδησις εἶνε συγχρόνως καὶ συνείδησις ὅτι τὸ δημιουργικὸν ἔργον
καλῶς ἐγένετο καὶ σύμφωνα πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, τοῦ ὁποίου τὴν πραγ-
ματοποίησιν φαίνεται ὅτι ἐπιδιώκει ἡ φύσις εἰς ὅλα αὐτῆς τὰ προϊ-
όντα, καίτοι μὲ τόσον διάφορα καὶ ἀντίθετα πολλάκις ἀποτελέσματα.
Μὲ τὴν συνείδησιν αὐτὴν συνδέονται καὶ τὰ συναισθήματα εὐγνωμο-
σύνης καὶ εὐσεβείας πού ὀδηγοῦν ἤδη πρὸς τὸ ὀρθῶς καὶ δικαίως
πράττειν καὶ ἐνεργεῖν. Οὕτω λοιπὸν βλέπομεν ὅτι εἰς τὴν ἀπλὴν κα-
τάστασιν τῆς ὑγείας εὐρίσκεται ἤδη ἓνας ἰσχυρὸς γνώμων καὶ διὰ τὴν
διαμόρφωσιν τοῦ ἀξιολογικοῦ κόσμου ἑνὸς λαοῦ.

Ἡ παλαιὰ ἀπαίτησις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ θεωρῆ τὸ σῶμα, τὴν
ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου κεχωρισμένως μόνον χάριν τῆς
ἐρεῦνης, ἀπὸ ἀπόψεως ὅμως τῆς ζωῆς ὡς μίαν ἀχώριστον ἐνότητα,
ἡ ἀπαίτησις αὕτη κερδίζει ὄλον ἐν περισσότερον ἔδαφος εἰς τὸ ἰδανι-
κὸν μας λαϊκὸν Κράτος. Τὸ ὅτι εἰς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις τῆς νεό-
τητος ἀνήκει μεγαλειτέρα σπουδαιότης καὶ ὅτι γίνονται αὗται ἀντι-
κείμενον μεγαλειτέρας προσοχῆς ἀπὸ μέρους τοῦ Κράτους, δὲν βασί-
ζεται βεβαίως μόνον ἐπὶ ἀθλητικοῦ ἐνδιαφέροντος ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐπι-
γνώσεως ὅτι ὁ ἀθλητισμὸς τῆς νεολαίας ἀποτελεῖ ἓνα πρῶτον παρά-
γοντα διὰ νὰ ἐνισχυθῆ ἡ ὑγεία τοῦ λαοῦ, διὰ νὰ καταστῆ ἰκανωτέρα
ἡ νεολαία ὡς καὶ διὰ νὰ διαμορφωθοῦν θαρραλέοι καὶ ἱπποτικοὶ χαρα-

κτῆρες. Ἀπὸ οὗτῆς τῆς ἀπόψεως ἐλπίζομεν νὰ φθάσωμεν εἰς τρόπον ζωῆς ἰσότιμον πρὸς τὸν τῶν ἀρχαίων. Ἴσως μάλιστα, εἰάν ἐνεργήσωμεν μετὰ σκοπιμότητος, νὰ ἔχωμεν εἰς τὸ τέλος ὡς ἀποτέλεσμα, μίαν ὠραίαν ἐπιτυχίαν, νὰ φθάσωμεν δηλαδὴ εἰς τὸν ἐπιτυχημένον ἄνθρωπον εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἴδωμεν πραγματοποιούμενον τὸ εἶδος μας.

Κατὰ ταῦτα βλέπομεν ὅτι τὸ λαϊκὸν Κράτος ἐπεχείρησε δι' ἀποτελεσματικῶν ὅσον καὶ ἀπλῶν μέσων τὸ ἔργον νὰ διαπαιδαγωγήσῃ τὰς μάζας μὲ τὸ νὰ προσπαθῇ νὰ φέρῃ αὐτὰς εἰς κατάστασιν τοιαύτην ὅπου νὰ ἔχουν ὑγιᾶ σώματα, νὰ εὐρίσκουν εὐχαρίστησιν εἰς τὰ σπὸρ καὶ νὰ μὴ ἀπομακρύνωνται τῆς πραγματικότητος. Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων βαίνει καὶ ἡ ὑπόληψις, καὶ ἂν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἐκφρασθῶ οὕτω, ἡ «ἰσοτιμία» τῆς σωματικῆς ἐργασίας. Ἡ ὑποχρεωτικὴ εἰσαγωγή τῆς λεγομένης ἐργατικῆς θητείας διὰ τὸν ἄρρενα νέον πληθυσμόν, πρόκειται νὰ ἐξοικειώσῃ κάθε νέον γερμανὸν ἐπὶ τινὰ καιρὸν μὲ τὴν σωματικὴν ἐργασίαν, διότι τὸ τοιοῦτον θεωρεῖται ὡς κοινωνικο-ἠθικὸν μέτρον κατάλληλον νὰ φέρῃ εἰς ἄμεσον πρὸς ἀλλήλας ἐπαφὴν πολὺ διαφόρους κοινωνικὰς τάξεις καὶ διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὰς κοινωνικὰς ἀντιθέσεις αἱ ὁποῖαι πολλάκις εἶνε τὸ προῖόν μὴ κατανοήσεως μᾶλλον παρὰ κακῆς θελήσεως.

Ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτοῦ καταβάλλεται προσπάθεια νὰ καταστῇ ἡ λαϊκὴ κοινωνικὴ ἠθικὴ γόνιμος χάριν ἀναδιοργανώσεως τοῦ λαοῦ ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐν γένει τοῦ ἀξιολογικοῦ πεδίου, τοῦθ' ὅπερ μᾶς ἐπιβάλλει νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐπίδρασιν τῆς λαϊκῆς ἰδέας ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ, τοῦ ἐπιστημονικοῦ, τοῦ καλλιτεχνικοῦ καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ πεδίου.

(Ἐκ τοῦ γερμανικοῦ κατὰ μετάφρασιν Μ. Τ.)